

PRIJS VOOR YVONNE VAN DEN BERG

Op 1 november kreeg Yvonne van den Berg in de Centrale Bibliotheek in Groningen de prijs voor Het Beste Groninger Boek 2014 in de categorie 'fictie'. De prijs werd toegekend aan haar autobiografische roman *De viool van mijn moeder*. In de categorie 'non-fictie' kreeg Gert Kortekaas de prijs voor zijn boek *Lagen in de stad; oude vondsten in nieuwe verhalen*.

Uit handen van de voorzitter van de Stichting Literaire Activiteiten Groningen ontvingen de beide prijswinnaars een door kunstenaar Dolf Verlinde gemaakte linsnede en daarop een met de hand gezette rijmprent van dichter Nyk de Vries.

's Avonds waren de prijswinnaars ook aanwezig op het festival Het Grote Gebeuren, waar zij werden geïnterviewd en waar ze iets voorlezen uit hun boek.

In het juryrapport stond over Yvonne's boek onder andere dit:

"Yvonne van den Berg beschrijft in haar roman *De viool van mijn moeder* een aantal parallelle worstelingen: de worsteling van de moeder van Else met haar NSB-achtergrond, van de vader van Else met haar moeder, van de grootouders met het schuldgevoel jegens hun kinderen en kleinkinderen, van kinderen met de paradox dat 'foute' grootouders de leukste grootouders kunnen zijn (leuker dan de 'goede' grootouders), van alle mensen met 'de muziek' en van Else met de effecten van haar lesbische geaardheid op een buitenwereld die er niet op zat te wachten. (...) Van den Berg schuwt het melodrama, schetst tal van morele dilemma's zonder te grote woorden te gebruiken en vertelt en passant ook nog eens gewoon een boeiend verhaal. De jury is onder de indruk van dit boek."

Op mijn vraag hoe ze op de toekenning van de

prijs had gereageerd, liet Yvonne me weten heel ontspannen naar de prijsuitreiking te zijn gegaan, omdat ze er van uit ging dat haar weliswaar genomineerde boek buiten de prijzen zou zijn gevallen. Er was wel regionale, maar geen landelijke aandacht voor haar roman geweest, het onderwerp is beladen en na een jaar was de belangstelling weggeëbd. In de pers was al gesuggereerd dat een ander boek waarschijnlijk de prijs zou ontvangen. Ze was een beetje verbaasd dat andere auteurs met familie en vrienden aanwezig waren, terwijl zij er alleen met haar vriendin was. Toen de juryrapporten werden voorgelezen begon ze te beseffen dat haar boek toch kans maakte om als beste uit de bus te komen. Een kwartier later ontving ze de prijs, kreeg een grote bos bloemen en werd geïnterviewd.

Yvonne schreef me hoe ze zich voelde: 'Heel blij. Ik was heel blij en ben dat nog steeds. Mijn boek is door een literaire jury erkend en dat is geweldig. Ik ben er trots op en het geeft mij zelfvertrouwen om door te gaan met schrijven.'

Medewerking gevraagd voor een nieuw boek van Chris van der Heijden over de verzwegen levens van onze ouders. Zie bladzijde 6 !

Informatie over de Werkgroep Herkenning

Secretariaat:

Postbus 11319
2301 EH Leiden
06-37134847
email: secretariaat@werkgroepherkenning.nl
Adreswijziging s.v.p. aan het secretariaat

Landelijke hulptelefoon:

06 33057003

Bestuur:

Cuny Holthuis-Buve, voorzitter
Rik van Burken, penningmeester
Ab van Aldijk, secretaris
Jeanne Diele-Staal, lid

Regiocoördinatoren:

Er wordt aan een nieuwe opzet gewerkt.

Contactpersoon partners van:

Wordt nader bekeken.

Contact Kinderen van Duitse Militairen:

Ab van Aldijk 023 5240898 of 06 533382670

Redactie Bulletin:

Cuny Holthuis-Buve
Gonda Scheffel-Baars, hoofdredacteur
gonda.scheffel-baars@werkgroepherkenning.nl

Webmaster:

Rik van Burken

Voor het laatste nieuws over activiteiten van de Werkgroep Herkenning en over andere zaken die voor de doelgroep van Herkenning van belang kunnen zijn, raadpleeg de website:
www.werkgroepherkenning.nl

Donateur worden van Herkenning?

U kunt donateur worden van de Stichting Werkgroep Herkenning. U ontvangt dan ons informatiebulletin dat eens per kwartaal verschijnt. Ook kunt u deelnemen aan de activiteiten die onze Stichting organiseert. De Stichting vraagt van de donateurs een jaarlijkse bijdrage van € **20,00**. In verband met de hoge portokosten wordt aan donateurs die het Bulletin per post ontvangen € 27,50 gevraagd.

Een hogere bijdrage is uiteraard welkom.

Kunt u een bedrag van € 20,00 niet missen, dan mag dat echter geen belemmering zijn om u te laten inschrijven, elke andere lagere bijdrage is welkom.

U kunt uw bijdrage storten op

rekeningnummer NL24INGB0005285797, ten name van **Stichting Werkgroep Herkenning**, onder duidelijke vermelding van uw naam en adres (zeker bij telebankieren is dit heel belangrijk!) en voor welk doel.

Mocht u vragen hebben omtrent deze procedure, neem dan contact op met de penningmeester: 06-46150270 of

rik.van.burken@werkgroepherkenning.nl

Bijdragen inzenden voor het Bulletin:

De redactie bekijkt binnengekomen stukken op:

- goede leesbaarheid
- eenduidigheid wat de inhoud betreft
- lengte van de tekst in verhouding tot de beschikbare ruimte

Indien nodig wordt met de schrijver van de tekst overleg gepleegd.

De inhoud van de stukken mag niet strijdig zijn met de doelstellingen van Herkenning.

Als een bijdrage van iemand wordt opgenomen, geldt dat de redactie voor de inhoud ervan geen verantwoordelijkheid draagt.

Verdere informatie in het colofon op de laatste pagina van dit Bulletin

Op Facebook en via internet heb ik het hele jaar ontroerende reacties gehad, van mensen die na een lezing van mij ook naar mij toe kwamen, met tranen in hun ogen en zelf hun verhaal vertelden. Over hun familie die ook lid was geweest van de NSB, het geheim, het zwijgen en de druk die zij hadden ervaren. En daar lag plotseling mijn boek dat hun eigen geschiedenis woorden gaf waardoor ze zelf verder konden in het leven. Prachtig! En dan nu de prijs.'

Yvonne is er ook blij mee dat de jury onbevooroordeeld het onderwerp van haar boek bekeken heeft. Daaruit blijkt 'dat er ruimte is voor een andere kijk op oorlogsverhalen en een geschiedenis van mensen waar achteraf gezien verkeerde keuzes zijn gemaakt. Het geeft me energie om te gaan werken aan een volgend boek, waarin ik het thema van de NSB en de consequenties die dat heeft gehad voor familieleden verder zal beschrijven. Ik ben blij en ik hoop dat mijn boek nog veel nieuwe lezers zal vinden. Nieuwe lezers die ook weer verder kunnen komen met hun eigen geschiedenis, of die genuanceerder kijken naar het verleden.'

GSB

VAN DE REDACTIE

In dit nummer nog één keer aandacht voor 'Spreken over fout'. Cuny en ik hadden een gesprek met Bram Enning en Peter Romijn, waarvan we verslag doen. Daarin zegde Enning toe een stukje te schrijven voor het Bulletin, dat we in dit nummer publiceren. Verder een bespreking van dit boek door prof. Doeko Bosscher. En tenslotte een bespreking van het boek van Lenie Bolle over hetzelfde onderwerp als dat van Enning maar op veel opener en meer onbevooroordeeld geschreven.

Baard Borge (universiteit Harstad) hield vorig jaar op een conferentie in Reading een lezing

over zijn onderzoek naar de wijze waarop in Noorwegen, in en na de oorlog, op scholen met NS-kinderen werd omgegaan. Het beeld dat hij schetst is in grote lijnen van toepassing op de situatie in Nederland. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het nieuwe boek van Wilma Geldof 'Elke dag een druppel gif' waarin ze beschrijft hoe de hoofdpersoon Maarten op school gepest en gemeden wordt. Het is een mooi en boeiend geschreven boek.

Yvonne van de Berg ontving voor haar boek 'De viool van mijn moeder' in Groningen een literaire prijs. Gefeliciteerd!

Chris van der Heijden is bezig een nieuw boek voor te bereiden. Hij vraagt daarvoor onze medewerking.

We plaatsen ook een oproep om informatie van de heer Lassooy.

Ik bezocht een symposium van de Stichting Oorlogsgetroffenen in de Oost. Een leerzame bijeenkomst waarvan ik graag iets doorgeef.

Ad van Liempt schreef een boeiend essay in het kader van de maand van de geschiedenis, dat dit jaar 'Vriend en vijand' tot thema had.

Een van de kindertehuizen waarin KFO werden opgevangen was Rollencate in Deventer. Gerrit Bothof bericht hierover.

Monika Benndorf hield een aantal lezingen over haar boek "Bevrijd van de geschiedenis" muzikaal begeleid door haar dochter.

Op de donateursdag sprak ik een tekst uit over de Dag van de Kinderen van de Oorlog. Verder krijgt u informatie over Russenkinder en Oostenrijkse kinderen met een Afro-Amerikaanse vader. Er was ook nog plaats voor een bespreking van een boek over Himmler.

We hopen dat dit laatste nummer van ons Bulletin in 2014 aan uw verwachtingen voldoet.

Namens de redactie
Gonda Scheffel-Baars

VANUIT HET BESTUUR

Donateursdag 2014

Donderdag 20 november hebben we weer een zeer goed bezochte donateursdag gehouden, deze keer in het Nationaal Archief in Den Haag. In het volgende Bulletin zal daarover verslag worden gedaan door twee bezoekers.

Herkenning en Enning

Het boek van Bram Enning “Spreeken over fout. Over de zoektocht van kinderen van 'foute' ouders naar erkenning” is al uitgebreid aan de orde geweest in ons septembernummer. In een gesprek met Enning heeft de voorzitter een toelichting en rectificatie geeist. Over hoe dat is gegaan en de brief van Enning daarover krijgt u verslag in dit Bulletin.

Prijs voor Yvonne van den Berg

Yvonne heeft op 1 november de prijs voor het Beste Groninger Boek voor haar autobiografische roman “De viool van mijn moeder” gekregen. Namens Herkenning feliciteren we haar hartelijk.

Medewerking aan kinderprogramma VPRO televisie

De dochter en vader van Bettina Drion hebben meegedaan aan het kinderprogramma van de VPRO Villa Achterwerk. Hierin laten zij zien hoe het is voor een kind als opa of oma een kind van een NSB'er was. We zullen u laten weten wanneer de uitzending is.

Nieuw boek van Chris van der Heijden over het zwijgen van de ouders

Herkenning heeft zijn medewerking toegezegd aan Chris van der Heijden die een boek gaat schrijven over het zwijgen van de ouders. Lees hierover uitgebreid in dit Bulletin.

Nieuwe donateurs

Het afgelopen jaar zijn er **meer dan 15 nieuwe donateurs** bijgekomen. Dat was reden om deze mensen uit te nodigen voor een contactmiddag voor nieuwe donateurs. Om welkom te heten, kennis te maken, maar ook om aan te kunnen geven wat ze van de stichting verwachten en wat de stichting te bieden heeft zoals een lotgenoten gespreksgroep. 8 nieuwe donateurs zijn op een

middag in september en oktober bij elkaar geweest. Enkelen van hen zouden graag in een gespreksgroep gaan, maar dat aantal is nog te klein. Begin 2015 zal er weer een contactmiddag zijn voor deze mensen, misschien zijn er dan weer nieuwe donateurs bijgekomen. Onze goede website zorgt ervoor dat men de weg naar Herkenning gemakkelijker vindt, ook komen er meer hulpvragen binnen.

Contactmiddag voor donateurs

Er is ook belangstelling voor 1 of meerdere contactmiddagen per jaar voor donateurs die al lang(er) donateur zijn, naast de jaarlijkse donateursdag. Het bestuur neemt deze vraag mee en in 2015 zult u meer hierover horen.

Verantwoording financiën

Zoals u van ons gewend bent, krijgt u ook dit jaar weer een overzicht van de financiële stand van zaken. Wat later dan normaal, omdat de penningmeester met een nieuw administratiesysteem is gaan werken. We hebben er voor gekozen om in het vervolg het jaarverslag en de jaarrekening op de website te zetten. Dat heeft twee redenen: ten eerste hebben we als Stichting een ANBI status – u kunt uw giften aan ons aftrekken van de belasting – en zijn daarom sinds dit jaar verplicht om openbaar verantwoording af te leggen. Daarnaast nemen goede overzichten veel ruimte in beslag en die willen we in het Bulletin liever aan iets anders besteden. U kunt de verantwoording vinden onder het kopje 'Over SWH'.

Nieuwe impuls voor Herkenning!

Denktank buigt zich over de website

Het bestuur heeft een 'denktank' in het leven geroepen die zich bezig zal houden met het verder ontwikkelen van de website van Herkenning.

Naast Rik van Burken vanuit het bestuur zitten daarin Warna Krijgsman en Alwin van Ee, beiden donateurs en professioneel werkzaam in communicatie en IT. Wij zijn zeer blij dat we van hun ervaring gebruik kunnen maken.

Wat gaat de denktank doen?

Zij gaan kijken hoe ze de website verder kunnen aanpassen, uitbreiden en verbeteren zodat deze ook in de toekomst van betekenis

blijft voor onze doelgroep.

Steeds meer mensen bezoeken onze website en maken gebruik van de informatie die daar te vinden is over kinderen van foute ouders en hun geschiedenis. Een aantal bezoekers meldt zich daarna ook als donateur, de website is een belangrijke toegangspoort naar Herkenning geworden.

Het bestuur is van mening dat daarom alle kennis die daar te vinden is, voor toekomstige generaties beschikbaar moet blijven.

www.werkgroepherkenning.nl als een kenniscentrum voor en over Kinderen van Foute ouders.

Website en Bulletin

Ook zal de denktank het Bulletin onder de loep nemen en nagaan in hoeverre de website functies van ons blad kan overnemen.

Bij de opmaak van het Bulletin wordt nog steeds uitgegaan van de geprinte versie, terwijl steeds meer donateurs alleen nog de elektronische versie ontvangen. Meer integratie van Bulletin en website ligt voor de hand.

Gonda Scheffel heeft aangegeven dat zij nog wel met haar boekbesprekingen wil blijven doorgaan, maar eind 2015, uiterlijk eind 2016, zou willen ophouden met het maken van het Bulletin.

Goed dus om daar rekening mee te houden bij de verdere ontwikkeling van onze website.

Veel informatie uit het Bulletin – waaronder zeker de uitgebreide boekbesprekingen – is immers ook interessant voor mensen die misschien nog geen donateur zijn.

De denktank zal u zelf op de hoogte houden van de ontwikkelingen en dat gebeurt voortaan onder een vaste rubriek in het Bulletin.

Steeds meer donateurs maken een keuze!

Onze oproep om duidelijk te maken hoe u informatie van Herkenning wilt krijgen, begint zijn vruchten af te werpen. Donateurs kiezen nu bewust voor informatie per mail of per post of een combinatie daarvan.

We zetten nog even op een rij welke keuze u kunt maken

<u>U krijgt</u>	<u>Bijdrage</u>
alleen het Bulletin per post	minimaal € 27,50,-
het Bulletin per post en daarnaast berichten per email	minimaal € 27,50,-

alleen Bulletin per email

minimaal € 20,-

het Bulletin en berichten per email

minimaal € 20,-

Als u tevreden bent met hoe u nu onze informatie krijgt en wat u daarvoor moet bijdragen, hoeft u niets te doen. Wilt u een wijziging, stuur dan een mail met uw wens naar rik.van.burken@werkgroepherkenning.nl

Wij wensen u fijne feestdagen en een goed 2015!

Met hartelijke groet, het bestuur

MONIKA BENNDORF EN HAAR BOEK “BEVRIJD VAN DE GESCHIEDENIS”

In september en oktober heeft Monika Benndorf in een aantal plaatsen in de grensstreek met Duitsland haar boek “Bevrijd van de geschiedenis” gepresenteerd. In Nederland deed ze dat in het Bevrijdingsmuseum in Groesbeek en in Aalten.

Wat was voor haar de aanleiding om dit boek te schrijven?

In 2005 organiseerde TV Gelderland in het kader van 60 jaar bevrijding een tour door alle plaatsen die met de oorlog te maken hadden. De laatste dag werd georganiseerd rondom kinderen van de oorlog en daarbij was aandacht voor alle soorten kinderen, dus ook die van 'foute' ouders en kinderen van Duitse militairen. Monika was toen bezig met haar naamsverandering – ze heeft ervoor gekozen om de naam van haar Duitse vader te gaan dragen – en TV Gelderland heeft daar toen een

film over gemaakt. Deze film is vervolgens gedraaid op de – in een groot aantal Nederlandse musea rondreizende tentoonstelling “Liefde in Oorlogstijd”. De film zorgde voor verschillende positieve reacties en toen de tentoonstelling in 2009 in Groesbeek was, vroeg de directeur haar of ze er een boek over wilde schrijven. Tijdens het schrijven van haar boek is ze naar Goch in Duitsland verhuisd, ze omschrijft dat zelf als “ Van Moedertaal naar Vaderland”! Daar in de grensstreek ontdekte ze hoeveel mensen van gemengde afkomst zijn en hoe snel het verschil wegvalt. Dit gaf ook de doorslag om haar boek tweetalig te maken. Het boek gaat over de acceptatie van haar wortels, want opgevoed in een zeer anti-Duits milieu, kwam ze er achter dat haar Duitse vader haar indertijd heeft erkend, maar dat hij bewust door de familie van haar moeder van haar is weggehouden.

Twee generaties verbonden.

Het bijzondere is dat ze de presentatie van haar boek doet met haar dochter die hierbij liederen zingt van Schubert en Schumann. In Nijmegen heeft ze dit gedaan bij de officiële herdenking van Market Garden op 20 september in de Valkhof. Ze heeft daar veel positieve reacties op gehad en vooral jongeren waren erg geïnteresseerd. In Duitsland is er nu iemand die voor haar voor het komend jaar presentaties gaat regelen in diverse Duitse steden. En in Nederland komt ze in ieder geval nog in Twello (gld) in huize Klein Noordijk op 10 mei 2015.

Haar boek zal in het volgende nummer van het Bulletin worden besproken en kan besteld worden via het secretariaat.

CHB

UW AANDACHT EN HULP GEVRAAGD!

Chris van der Heijden, historicus en schrijver, publiceerde een aantal boeken en vele artikelen over de Tweede Wereldoorlog en wat daarmee verband houdt.

Met hulp van Herkenning kwam dit jaar zijn laatste boek uit: *Kinderen van foute ouders. Hun verhaal.*

Hij wil een nieuw boek gaan schrijven, en wel over het zwijgen van de ouders.

Het bestuur van Herkenning vindt dit een belangrijke studie en wil dit project graag steunen. Wij vragen dan ook uw medewerking.

Heeft u materiaal dat voor dit boek van belang is of wilt u met Chris spreken, neemt u dan contact met hem op. Dat kan via: vanderheijdenchris@gmail.com.

Herkenning wil ook financieel bijdragen aan de totstandkoming van dit boek.

Daarvoor is een flink bedrag nodig. Een deel daarvan zal Chris zelf betalen.

Herkenning zal 3800 euro bijdragen, er is subsidie aangevraagd en we proberen via crowdfunding 10.000 euro bij elkaar te krijgen.

Daarover hoort u binnenkort meer.

Hierbij een eerst opzet van het boek dat Chris wil schrijven.

VERZWEGEN LEVEN

Over de omgang met een fout verleden

Tot voor kort liep bij het NIOD 't project Erfenissen van collaboratie. In dit project is een aantal boeken verschenen. Een daarvan gaat over foute Nederlanders in de jaren veertig en vijftig en suggereert dat hierin het verhaal van genoemde groep verteld wordt. Dat is geenszins het geval. *Doorn in het vlees. Foute Nederlanders in de jaren vijftig en zestig* van Ismee Tames vertelt een verhaal over voormalige politieke delinquenten – en dat is iets anders.

Het mag niet verbazen dat in een boek over foute Nederlanders na de oorlog niet van binnenuit maar van buitenaf over de groep gesproken wordt. Immers, verreweg de meesten die tijdens de oorlog de kant van de Duitsers kozen, hielden naderhand de kaken op elkaar. Zwijgen was het parool, spreken was taboe. De enigen voor wie dat niet geldt en de enigen ook die in voornoemd boek sprekendopgevoerd worden, zijn de enkelingen die ook bij nader inzien van mening waren dat ze het goed hadden gedaan, ja zelfs het fascisme nog altijd als een lovenswaardige ideologie zagen. Maar zij vormen al met al een minuscule minderheid. Ik zou geen cijfer durven geven maar denk dat het over niet meer dan enkele procenten van de groep gaat. Zeker naarmate meer bekend werd over de Shoah en de Tweede Wereldoorlog in toenemende mate daarmee werd geassocieerd, hadden allen die aan de verkeerde kant hadden gestaan een groot gevoel van schuld & berouw. Hoe hadden ze zo stom kunnen zijn? Maar niemand geloofde hen, bovendien wat moesten ze zeggen, wat konden ze nog doen?

Zwijgen over een pijnlijk verleden is een bekend verschijnsel, niet alleen bij daders maar ook bij slachtoffers. Mnemonische stilte heet dat in psychologisch onderzoek: zwijgen over wat je je eigenlijk juist herinnert. Iets dergelijks overkomt niet alleen individuen, het overkomt ook groepen, culturen, ja zelfs hele naties. In Spanje bijvoorbeeld is na de dood van Franco gedurende lange tijd gedaan of 't het verstandigste was het verleden met de mantel der liefde te bedekken. In sommige Oost-Europese landen is na de Val van de Muur hetzelfde gebeurd. Maar telkens blijkt dat de pogingen uiteindelijk omgekeerd effect hebben. Het is iets dat door het vele, recente

onderzoek op het gebied van de zogenoemde *memory studies* beter begrepen wordt: mentale wonden genezen niet onder een pleister, ze hebben lucht nodig.

Terwijl slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog sinds de jaren zeventig van de twintigste eeuw steeds meer zijn gaan spreken, zijn de daders voortgegaan met zwijgen. Meer nog, voor zover na te gaan hebben zij en hun kinderen, althans in Nederland, zo goed als alles wat herinnerde aan het pijnlijke verleden vernietigd. De gevolgen zijn groot. Er zit een gat in ons recente verleden. Daardoor blijven ook de frustraties groot. De verwijten niet minder. En tallozen lopen nog altijd met een mond vol spijkers. Nog even en de situatie is bevroren.

Het is nog niet te laat. Want in hoeken en gaten, tussen regels, op zolders en in de herinneringen van kinderen en omgeving is meer bewaard dan je zou verwachten. Om voor de hand liggende redenen wordt het met de dag moeilijker deze snippers bijeen te sprokkelen en tot een verhaal te maken. Dat is wat dit boek beoogt, *indirect* althans. Eigenlijk gaat het over de oorzaak van die lacune: het zwijgen ofwel het verhaal dat niet verteld mocht worden maar binnensmonds en binnenskamers, via verborgen mappen, dankzij ongepubliceerde manuscripten en in verspreide snippers tot nu toe toch niet verborgen kon blijven. Want het zindert nog altijd. In gezinnen. In de media. Tussen de lippen. De geschiedenis schrijven van een verzwegen verhaal is een hachelijke opgave – zoiets als het geluid van de stilte vastleggen. Toch zou je wensen dat er een grootboek bestond van de verhalen die nooit verteld werden, van de gebeurtenissen die verzwegen zijn, de projecten die mislukten, de daden die bewust of onbewust vergeten werden, de

enorme donkere achterkant van de geschiedenis kortom. Het kan niet, een dergelijke wens is in 99 van de 100 gevallen om evidente redenen een onmogelijkheid. Maar juist daar ligt de uitdaging.

Het is niet zo dat uit het hier voorgestelde boek veel nieuws bekend zal worden over hetgeen er tijdens de Tweede Wereldoorlog gebeurde – ook niet met betrekking tot 'de foute kring'. Die gebeurtenissen zijn dan ook niet het onderwerp. Het gaat om de naoorlogse omgang ermee, het schuldgevoel, de verhouding tussen degenen die fout zijn geweest en hun omgeving, de verhoudingen binnen de gezinnen, de isolatie door de omgeving, de nationale, regionale en lokale politiek, het mediadebat en de weinige maar zonder uitzondering mislukte pogingen van de fouten verantwoording af te leggen.

Centraal in dit alles staat het zwijgen, het taboe, het onvermogen c.q. de onwil tot communicatie. Dit ontbreken is temeer interessant – ook dat zal naar voren komen – omdat het sterk contrasteert met wat elders, met name in België, gebeurde.

Zoals gezegd zal het niet eenvoudig zijn aan materiaal te komen. Maar ik heb een aantal, als je het zo wilt noemen, 'voordelen', dat wil zeggen mogelijkheden en capaciteiten die bijvoorbeeld de onderzoekers van het NIOD niet hadden. De belangrijkste daarvan is dat ikzelf ook een kind van foute ouders ben. Dit maakt dat andere kinderen en hun ouders aan mij met meer gemak hun verhaal doen dan aan de onderzoekers van het NIOD – dat binnen de doelgroep toch vaak als een verlengstuk van de bijzondere rechtspleging wordt gezien. Een ander voordeel is dat ik door eerder werk, in het bijzonder door het boek *Grijs verleden*,

binnen de doelgroep enige bekendheid heb verworven en, tegen mijn wil overigens, nogal eens als 'woordvoerder' wordt gezien. Mede hierdoor heb ik in de loop van jaren vele contacten opgedaan. Daar kan ik uit putten Een derde voordeel is dat ik de medewerking heb van Herkenning, de stichting die zich hard maakt voor kinderen van foute ouders. Herkenning draagt niet alleen financieel bij aan dit project, zij zal mij via oproepen op haar website en in haar blad ook met betrokkenen in contact brengen. Een vierde, bijkomstig, voordeel tot slot is dat ik in de loop van tijd terloops al veel materiaal over het onderwerp verzameld heb.

Noot 1. Zie bijv. Efrat Ben-Ze'ev e.a. *Shadows of War. A Societal History of Silence in the Twentieth Century* (Cambridge 2010)
Zie ook C.Stone e.a. 'Toward a Science of Silence. The Consequences of Leaving a Memory Unsaid', in: *Perspectives on Psychological Science* 7 (1) 2012, 39-52

GESPREK MET BRAM ENNING EN PETER ROMIJN

Op 11 september hebben Cuny Holthuis, onze voorzitter en ik, Gonda Scheffel, met Bram Enning een gesprek gehad over onze kritiek op zijn boek 'Spreken over fout' in aanwezigheid van Peter Romijn. Peter was tot voor kort hoofd onderzoek van het NIOD en het project in het kader waarvan Ennings boek verscheen, viel onder zijn verantwoordelijkheid. Onze punten van kritiek hadden wij beide heren van te voren doen toekomen.

Zoals in de bespreking van het boek in het septembernummer van het Bulletin is gesteld, stonden er enkele pertinente fouten in het boek. Deze hadden vermeden kunnen worden als Enning vóór het boek naar de drukker ging een en ander had geverifieerd zoals een wetenschapper dat gewoon is te doen. De hoofdstukken over Herkenning had hij ter lezing aan bijvoorbeeld het bestuur kunnen aanbieden en over enkele punten waarover zijn en onze mening uiteenliepen had dan in een eerder stadium gesproken kunnen worden. Ze kwamen nu, drie maanden na de verschijning van het boek ter sprake, te laat om nog rectificaties aan te brengen.

Een centrale vraag tijdens dit gesprek, verscheidene malen door Cuny gesteld, was: 'Waarom heb je geen contact met ons opgenomen?' Een echt antwoord is daar door hem niet op gegeven. Heel in het begin van zijn onderzoek heeft hij met enkele donateurs van Herkenning gesproken, daarna heeft hij niets meer van zich laten horen.

We hadden het op prijs gesteld als hij over de pertinente onjuistheden (Informatiebulletin in plaats van Bulletin; enquête gestuurd aan geselecteerde groep in plaats van aan allen; Paul en Gonda hebben deelgenomen aan een werkcollege in Leiden, terwijl dat niet zo is) een verontschuldiging had gemaakt. Die had

ook op zijn plaats geweest voor het gehannes rond de presentatie van het boek waarvoor onze voorzitter zelf achter een uitnodiging aan moest. Peter Romijn legde weliswaar uit hoe de situatie van onduidelijkheid en onzorgvuldigheid was ontstaan, dat neemt niet weg dat het voor Herkenning dat zoveel materiaal ter beschikking had gesteld een onplezierige gang van zaken was. Peter Romijn vroeg ook begrip voor het feit dat Bram Enning al twee jaar geleden bij het NIOD wegging, een baan moest zoeken e.d. en de rest van het onderzoek in zijn vrije tijd had moeten afmaken. Vreemd dat hij niet bedacht dat al het archiefmateriaal van Herkenning door mensen in hun vrije tijd bijeengebracht is!

We spraken over de scriptie van Paul Mantel en mij (NSB-kinderen in kindertehuizen 1944-1948) en vroegen hem hoe hij beweren kon dat wij de geschiedschrijving van de collaborateurs ter hand gingen nemen. Hij baseerde, zei hij, zijn uitspraak op enkele zinnen uit het laatste hoofdstuk. Als een laatste hoofdstuk niet nadrukkelijk in de vorm van een samenvatting of conclusie gegoten is, kun je daar mijns inziens niet het onderwerp van de scriptie uit halen. En zeker niet als er in het inleidende hoofdstuk uitgebreid op de keuze van het onderwerp is ingegaan en de titel van de scriptie daarnaar verwijst.

Wij vroegen hem ook waar hij zijn uitspraak dat de scriptie vooral theoretische beschouwingen over geschiedschrijving en de visies op collaboratie ging, gebaseerd heeft. Hij verbeterde onze vraag door te stellen dat hij in zijn boek heeft geschreven dat een 'belangrijk' deel van de scriptie ging over theoretische etc. Nu kun je 'belangrijk' op twee manieren opvatten: kwantitatief of kwalitatief. Als je naar het aantal pagina's kijkt dat aan de theoretische beschouwing gewijd zijn, dan zijn dat er op zijn hoogst 45, op een totaal aantal van 190 bladzijden. Als je 'belangrijk' kwalitatief opvat, dan klopt de redenering nog niet, omdat de

scriptie de ervaringen van 22 KFO in kindertehuizen boekstaft. Of bedoelde hij 'belangrijk voor mijn onderzoek'. Dan klopt het wel, omdat zijn boek gaat over beeldvorming en in het laatste hoofdstuk van de scriptie werd daar een en ander over geschreven. Maar die toevoeging 'voor mijn onderzoek' is in zijn boek niet te vinden. Ik zei hem dat hij de lezer dus een verkeerd beeld geeft van waar de scriptie over gaat en dat hij daardoor de KFO die eindelijk mochten spreken over hun ervaringen als het ware opnieuw het zwijgen oplegde. Dat begreep hij niet.....

We hebben het nog over de voor 1928 geborenen gehad. De uitspraak dat hij geen verslagen van intakegesprekken had gelezen kan het idee doen ontstaan dat Herkenning niet zorgvuldig met eigen statuten is omgesprongen en dat er 'echte' collaborateurs toegelaten werden. Op dit punt had Enning moeten verifiëren, hij had van diverse personen kunnen vernemen dat van de intakegesprekken verslag werd gedaan in de bestuursvergaderingen en dat het aantal van deze gescreende mensen zeer gering was.

[Onlangs bleek dat onze vrees dat mensen zouden concluderen dat er echte collaborators deelnamen aan Herkenning niet ongegrond, toen een verontwaardigde man het bestuur over deze kwestie wilde spreken.]

We spraken ook over zijn denigrerende opmerking 'zieltjes winnen' naar aanleiding van het grote aantal artikelen en advertenties die hij met name voor Limburg was tegengekomen. Dat

het er om ging om lotgenoten attent te maken op het bestaan van lotgenoten, hen te laten weten dat zij niet de enige met bepaalde problemen waren en dat er, indien gewenst, hulp voor hen voorhanden was bij Herkenning, dat was een kant van de zaak die hij kennelijk niet overwogen had. Bovendien was de publiciteit er op gericht om hulpverleners op de hoogte te brengen van onze problematiek. Een voor Herkenning belangrijk punt was uiteraard zijn conclusie dat onze Stichting

voortaan het woordvoerderschap voor de collaborateurs op zich had genomen. Enning was bereid om toe te geven dat die conclusie onjuist is. Hij zal hierover een artikel schrijven voor dit nummer van het Bulletin. U vindt het hier onder.

Het was geen prettig gesprek. Op onze vragen kwam nauwelijks een zinnig antwoord en wij hadden het gevoel of we tegen een muur zaten te praten. Het uit de weg gaan van duidelijk uitspreken van verantwoordelijkheid voor het boek en de missers daarin was pijnlijk om te zien. Als je in dit soort, in feite toch kleine, situaties niet of met veel moeite kan toegeven iets verkeerd ingeschat te hebben, hoe moet het dan gaan als er wezenlijke zaken op het spel staan?

GSB

SPREKEN OVER FOUT

Bram Enning, 6 november 2014

In mei 2014 kwam het boek Spreken over fout. Hoe kinderen van foute ouders het zwijgen verbraken uit. Het vormde het sluitstuk van het door NWO-gefinancierde en door het NIOD uitgevoerde project Erfenissen van Collaboratie. Het project bestond uit drie onderzoeken die zich respectievelijk richtten op de internering van collaborators, hun terugkeer in de samenleving en het maatschappelijke debat rond kinderen van foute ouders.

Spreken over fout richt zich in het bijzonder op de vraag hoe in de laatste drie decennia van de vorige eeuw de problematiek van kinderen van foute ouders vorm kreeg in het maatschappelijk debat.

In het laatste hoofdstuk van mijn boek staat een, achteraf gezien, ongelukkig geformuleerde zin waaruit de lezer een verkeerde indruk zou kunnen krijgen over hoe ik denk over het werk van Herkenning. Tijdens een gesprek met het bestuur van Herkenning afgelopen zomer heb ik geprobeerd dat misverstand weg te nemen, maar ik hecht er aan om dat ook hier, in het Bulletin, te doen.

De bewuste zin staat in een passage waarin wordt beschreven hoe Herkenning op verzoek van de Koninklijke Bibliotheek deelneemt aan een discussie over het publiek beschikbaar maken van Volk en Vaderland. Letterlijk staat er dan dat Herkenning 'het woordvoerderschap voor collaborateurs' op zich neemt; alsof Herkenning zich opwerpt als verdedigers van het gedachtegoed van collaborateurs. Dat is niet wat ik denk, en ook niet wat ik wilde zeggen. De boodschap van die passage is nu juist te laten zien dat in de ruimte die er is weggelegd voor kinderen van foute ouders. De Werkgroep is een onverdachte partij die bij gevoelige kwesties rond collaboratie om advies wordt gevraagd. Advies dat bovendien gewaardeerd wordt.

In mijn boek heb ik uiteen willen zetten hoe er in het publieke debat aanvankelijk geen aandacht en ruimte was voor de ervaringen van 'kinderen van foute ouders'. Die ruimte is stap voor stap, maar niet vanzelf, ontstaan. Die ontwikkeling komt in de opbouw van mijn boek duidelijk naar voren.

Ik laat zien dat er tijdens en kort na de bevrijding wel al aandacht werd gevraagd voor de onverzorgd achtergebleven kinderen. Maar dat daarna het onderwerp kinderen van foute ouders verdween uit het publieke debat. Er werd in het openbaar niet meer over gesproken; niet over de kinderen, noch hun ervaringen of de mogelijke gevolgen daarvan. Kinderen van foute ouders dachten er - net als hun ouders overigens - goed aan te doen om over het onderwerp collaboratie te zwijgen, uit angst voor de reacties die spreken zouden kunnen oproepen.

Ondanks die publieke stilte, bestonden kinderen van foute ouders als mensen van vlees en bloed. En in de privésfeer - tussen ouders en kinderen, tussen burens en collega's -

werd wel degelijk over die onderwerpen gesproken. Op het Open Archief zijn daar veel voorbeelden van te vinden.

Pas in de loop van de jaren zeventig werd de publieke stilte rond kinderen van foute ouders verbroken. Dat vormt dan ook het startpunt van het boek. Vanaf dan speelt het onderwerp kinderen van foute ouders regelmatig een rol in het publieke debat over de oorlog en collaboratie. Dat het onderwerp toen aandacht kreeg was niet voor niets.

Er ontstond in die periode een groeiende bezorgdheid over de geestelijke en lichamelijke gezondheid van oorlogsslachtoffers in het algemeen. Niet alleen degenen die de oorlog aan den lijve hadden ondervonden, zoals verzetsstrijders en vervolgd, ook hun kinderen hadden soms nog last van die oorlog. De overheid bood een helpende hand en regelde gespecialiseerde geestelijke hulpverlening.

Eind jaren zeventig stelden enkele journalisten en psychiaters de retorische vraag of als verzetsstrijders en vervolgd nog last hadden van de oorlog, voormalig collaborateurs dat dan ook zouden hebben? Konden bijvoorbeeld SS'ers die aan het front de verschrikkingen van de oorlog hadden meegemaakt, last hebben van psychische problemen? En hoe zat het dan met hun kinderen? Kampten zij niet ook met vergelijkbare problemen als andere groepen tweede generatieslachtoffers?

Uit zorg over de mogelijke problemen van kinderen van foute ouders - die zich publiekelijk nog niet hadden laten horen - startten een aantal betrokken buitenstaanders een initiatief om kinderen van foute ouders bij elkaar te brengen. Het werd een van de eerste landelijk opererende zelfhulpgroepen voor tweede generatieslachtoffers, Werkgroep Herkenning.

De Werkgroep moest kinderen van foute ouders de mogelijkheid bieden om met elkaar te spreken, en zo de verwerking van eventuele problemen mogelijk maken. De Werkgroep kon op veel steun en betrokkenheid rekenen. Toch bestonden er ook grenzen aan die betrokkenheid. Dat uitte zich, zoals in het boek uitvoerig staat beschreven, rond het Icodó, het

informatie- en coördinatiepunt voor oorlogsslachtoffers. Het Icode was door de overheid opgericht maar werd door vertegenwoordigers van oorlogsslachtoffers bestuurd. Eerste en tweede generatieslachtoffers konden bij het Icode informatie krijgen, doorverwezen naar hulpverleners en in sommige gevallen subsidie aanvragen. Behalve kinderen van foute ouders.

Dat werd door verschillende partijen als een probleem ervaren, ook door de overheid. Toch duurde het tot midden jaren negentig voordat die ongelijkheid werd opgeheven. Toen kreeg Werkgroep Herkenning een subsidie en toegang tot dezelfde voorzieningen als andere groepen tweedegeneratieslachtoffers. De inspanningen van met name Herkenning en enkele betrokken hulpverleners waren daar debet aan.

Inmiddels was er, mede door de publieke aandacht voor de problemen van kinderen van foute ouders, een verschuiving gaande in de manier waarop over collaboratie werd gedacht. Of preciezer, het werd gemakkelijker om over collaboratie te spreken en kritische vragen te stellen over de behandeling van collaborateurs én over de houding van 'gewone Nederlanders'. Daar heeft de Werkgroep én de discussie rond de hulpverlening aan kinderen van foute ouders aan bijgedragen.

EINDELIJK ERKENNING

Onder deze kop heeft professor Doeko Bosscher in het Historisch Nieuwsblad van september jl. het boek van Bram Enning 'Spreken over fout' besproken. Een sympathiek artikel waarvan ik graag een aantal passages aanhaal.

'Als je je vader verloren had aan het oostfront of als hij als verrader was omgelegd door het verzet, had je geen vader en moest je je ook nog voor hem schamen. Dan had je pas echt de nieten getrokken in de loterij des levens.' Bosscher haalt aan het begin van zijn stuk

deze woorden van Erik Ader aan, zoon van een geëxecuteerde verzetsman, die hij bij een boekpresentatie (Pauline Broekema 'Het Boschhuis') uitsprak, daarmee zijn eigen leed, zijn vader niet gekend te hebben, relativerend.

Bosscher memoreert dat de kinderen van foute ouders nergens een luisterend oor vonden (buiten hun eigen familie) en zich lang na 1945 muistil moesten houden. Professor Bastiaans zei in 1983 over hen dat ze leden "onder enorme geestelijke kindermishandeling, waarvan de gevolgen zich steeds vaker openbaren." Gelukkig begon er toen wat te veranderen en Enning heeft dat goed in kaart gebracht vindt Bosscher. 'Zijn studie wekt niet zozeer verbazing over de harteloosheid van de naoorlogse maatschappij. Wie zich inleeft in de oorzaken kan de wraakgevoelens van toen best begrijpen. Maar er ontstaat wel een dieper inzicht in de schade voor de slachtoffers. Daarmee toont het boek ook een collectief falen van de omstanders aan. Het had anders gekund – en ontmoeten.'

Al in 1947 wees psychoanalytica A. J. de Leeuw-Aalbers op de mogelijke gevolgen van de sociale uitsluiting van de NSB-kinderen. Koos Groen vroeg in de zeventiger jaren weer aandacht voor de behandeling van collaborateurs en de NCRV besteedde in de rubriek 'Hier en Nu' aandacht aan de neurotiserende omstandigheden waarin de kinderen van 'foute' ouders waren opgegroeid. Er waren twee tegengestelde tendensen in die jaren 70 en 80 werkzaam: door aandacht voor de Holocaust werden de vroegere 'landverraders' nu ook als massamoordenaars gezien, als abjecte criminelen, terwijl aan de andere kant het wantrouwen tegen autoriteiten ruimte maakte voor KFO, die erkend konden worden als slachtoffer van falende regenten en van 'de maatschappij'. Tot 1980 moest de overheid omzichtig manoeuvreren, zoals bleek bij de instelling van het ICODO, waar men onderscheid maakte tussen de 'echte' oorlogsslachtoffers en de 'pseudo' slachtoffers, de kinderen van de 'landverraders'. Verzetsman Pim Boellaard was een van degenen die hulp aan kinderen van...absoluut afwees (1). Bosscher vermeldt vervolgens de oprichting van 'Herkenning' en de activiteiten die de groep

ontplooid om de problematiek van KFO onder de aandacht te brengen. In het laatste decennium hadden KFO een geaccepteerde plaats in de samenleving gevonden en werd hulp voor hen alom beschikbaar. De oorlog kwam verder weg te liggen, schrijft Bosscher 'en ook de voormalige collaborateurs werden van hun stigma 'criminelen' verlost. (2). Een nieuwe historiserende en relativiserende kijk op collaboratie sloot aan bij toenemende kritiek op Nederland in zijn totaliteit. Enning signaleert dat hierdoor alle plooiën glad gestreken worden. Bovendien 'zet hij soms een vraagteken bij de vermeende maatschappelijke uitsluiting van kinderen van collaborateurs door er aan de hand van voorbeelden op te wijzen dat zij niet allemaal structureel zijn gefnuikt in hun carrière.'

Bosscher besluit zijn artikel aldus: 'De ernst van het lijden van de tweede generatie blijft echter terecht vooropstaan in dit uitstekend geschreven boek.'(3)

opmerkingen:

1. Jolande Withuis schreef een biografie over deze verzetsman – zou dit van invloed geweest zijn op de houding van sommige NIOD-medewerkers ten opzichte van KFO?

2. een optimistische gedachte, die m.i. té optimistisch is.

3. 'een uitstekend geschreven boek' – Bosscher heeft er belangrijke tendensen uit opgediept en kennelijk heen gelezen over passages en terminologie die voor ons – redactie Bulletin – onverteerbaar zijn. Eerder in zijn stuk schreef Bosscher dat Enning 'de materie uitstekend in de vingers' heeft en de activiteiten van Herkenning 'uitgebreid en met compassie' heeft beschreven. Hij weet niet welke slordigheden de auteur zich gepermitteerd heeft, welke onderwerpen door het weglaten van ter zake doende informatie in een verkeerd daglicht gesteld zijn; wij wel.

Wij hebben hem ervan op de hoogte gesteld, waarop hij ons verzekerde oog te hebben voor de moeizame start die KFO in het leven hebben gehad.

GSB

LENIE BOLLE: KINDEREN VAN NSB'ERS

Een verademing om dit boek te lezen na de slordige en soms kwetsende studie van Bram Enning.

In 2009 rondde Lenie Bolle haar studie geschiedenis af met een scriptie over NSB-kinderen. In het juninummer 2009 van het Bulletin heb ik daar uitgebreid over geschreven.

Sinds januari 2013 staat deze scriptie, in iets gewijzigde vorm, op het internet. Te downloaden als pdf-file vanaf: www.jhsg.nl/portfolio/76bolle.

In deze nieuwe versie komt Lenie's familieverhaal wat uitgebreider aan de orde. In een vraaggesprek met De Stentor van 5 mei 2009 vertelde Lenie dat ze al halverwege met de scriptie was toen het ineens tot haar doordrong: het gaat over mijn opa.

In het Nationaal Archief las ze dossiers door van de broer van haar overgrootvader en zijn vrouw, beiden ook lid van de NSB. Ze vond daar o.a. een brief in door de broer van haar overgrootvader aan het hoofd van de school op Urk geschreven, met het verzoek erop toe te zien dat zijn kinderen niet uitgescholden werden vanwege zijn politieke keuze. Ze vond ook een brief waarin gevraagd werd of de schoonzus van haar overgrootvader niet vroeger uit het interneringskamp zou mogen vertrekken omdat met name een van haar kinderen erg leed onder haar afwezigheid. In een andere brief werd haar aangeraden niet terug te keren naar Urk omdat de omgeving negatief zou kunnen reageren (zij negeerde dat advies en keerde toch naar Urk terug).

Wat haar overgrootvader betreft: uit de documenten blijkt dat hij extra jongens in dienst heeft genomen om te voorkomen dat ze onder de wapens werden geroepen. Zijn anticommunistische gezindheid was de reden geweest om lid van de NSB te worden. Lenie had verwacht dat de familie moeilijkheden zou hebben ondervonden, juist op Urk waar iedereen iedereen kende, maar dat

bleek niet het geval te zijn! Grootvader Henk beschreef in een korte episode van zijn levensverhaal hoe hij geschokt was bij het bezoek aan zijn vader in het interneringskamp hem kaalgeschoren, tussen twee bewakers in, als 'crimineel' behandeld aan te treffen. Lenie's moeder vertelde dat hij eigenlijk maar af en toe en als terloops, zo tijdens het eten, over zijn ervaringen sprak. Wellicht had hij er eigenlijk wel over willen praten, maar zij als kinderen hebben dat indertijd niet begrepen. Toen hun vader zijn levensverhaal wilde opschrijven, vroeg hij wel of hij het NSB-lidmaatschap van zijn vader zou vermelden of liever maar niet. Lenie's moeder vond dat hij het gewoon moest vermelden, zij zat daar niet mee.

Uit haar familiegeschiedenis concludeert Lenie Bolle, dat haar overgrootvader en zijn gezin weinig problemen hebben ondervonden, in tegenstelling tot het gezin van diens broer. Zijn kinderen zijn in hun jeugd geconfronteerd met problemen die ook in andere families van NSB'ers voorkwamen: de ontworteling van het dagelijkse en gezinsleven, slechte verhoudingen binnen de familie, psychische instabiliteit en onzekerheid voor de toekomst. Ze hebben het moeilijk gehad, maar zich toch niet bij Herkenning aangemeld. Daaruit leidt Lenie af, dat er vele duizenden in Nederland moeten zijn die wel om de politieke keuze van (groot)vader negatief behandeld zijn, maar de stap naar lotgenotencontact niet hebben gemaakt. Om de mate van getroffen zijn door de oorlog af te meten aan betrokkenheid bij Herkenning is daarom onjuist. Met andere woorden: de representativiteit van Herkenning voor het totale aantal KFO is groter dan de min of meer officiële cijfers lijken te zeggen (Lenie houdt het op 1% van het geheel).

Wat mij aanspreekt is de vanzelfsprekendheid waarmee Lenie stelt dat als je wilt nagaan waarom Herkenning pas in de tachtiger jaren opgericht werd, je je op de hoogte moet stellen van alles wat voordien met de doelgroep

gebeurd is. Je kunt niet zomaar in 1970 of 1980 beginnen, maar moet een schets geven vanaf 1945. Door dit inzicht corrigeert ze de 'kortzichtigheid' van Enning, die zijn studie laat beginnen op het moment dat KFO zich in Herkenning hebben georganiseerd. Van uitsluiting is dan nauwelijks meer sprake, ze doen vooral aan 'zelf-uitsluiting' zo stelt hij in zijn boek, een fenomeen waar hij nauwelijks op ingaat.

Lenie Bolle neemt stelling tegen de opvatting van Jolande Withuis (NIOD), dat er in de tachtiger jaren steeds meer groepen zich als oorlogsgetroffenen gingen profileren, onder het motto: Zij? Dan wij ook! Lenie Bolle krijgt uit het door haar bestudeerde materiaal de indruk dat deze redenering binnen Herkenning totaal niet leefde. Het ging om hulp aan lotgenoten, bekendheid van de problematiek bevorderen bij lotgenoten en hulpverleners, om emancipatie 'op een non-agressieve' wijze. Niet: wie heeft het meest geleden, geen concurrentie met anderen, maar het inzicht dat erkenning van de problematiek helend zou werken. Ze wijst erop dat erkenning van óók oorlogsslachtoffers te zijn belangrijk was, maar niet met het doel in de slachtofferrol te blijven plakken. Herkenning was veel meer een tussenstation: veel mensen konden na enige tijd de problemen in hun leven aan en meldden zich weer af, ze konden nu zelf de wegen vinden om ondanks de belasting van het verleden positief in het leven te staan. Degenen die bleven beoogden het verbeteren van zelfhulp en algemene hulp in de samenleving, bleven niet in de slachtofferrol zitten, maar gaven op professionele en integere wijze vorm aan de doelstellingen van Herkenning, daarbij een groot inlevingsvermogen tonend naar andere kinderen van de oorlog toe.

Lenie Bolle heeft indertijd stage gelopen bij het NIOD. Het is zeer aangenaam om te zien dat zij haar eigen inzichten gevolgd heeft en de moed heeft gehad zich ook nadrukkelijk van de NIOD- en de Withuis-opvattingen te distantieëren. Het boek is vlot geschreven, een bewijs dat een wetenschappelijk boek ook zeer goed leesbaar kan zijn. Een aanrader!

GSB

NS-KINDEREN IN NOORWEGEN en hun ervaringen op school tijdens en na de oorlog

Baard Herman Borge van de universiteit van Harstad heeft in het jaar 2001 een enquête gehouden onder 367 mensen waarvan (een van) de ouders lid was/ren van Nasjonal Samling, de Noorse variant van de NSB. In een lezing die hij vorig jaar september op een conferentie in Winchester hield richtte hij zich speciaal op één aspect uit die enquête, nl. op de ervaringen van NS-kinderen op school, zowel met hun medescholieren als met hun leerkrachten.

Hij memoreerde aan het begin van zijn voordracht hoe men in de laatste jaren tot het inzicht gekomen is, dat sommige kinderen door hun speciale positie of eigenschappen eerder dan anderen op school zullen worden gepest of zullen worden buitengesloten. Een handicap of een andere etnische identiteit kunnen op klasgenoten zo'n sterke indruk van 'anders' zijn maken, dat ze er geen raad mee weten en hun ongemakkelijkheid ermee uiten in pesterijen en scheldwoorden. Uit onderzoek is gebleken dat een stigma van een bepaald persoon gemakkelijk overgaat op familieleden of mensen die in een bepaalde relatie tot die persoon staan. Uit onderzoek is ook gebleken dat de rol van de onderwijzer(es) in deze gevallen van groot belang is. Hij of zij kan door het pesten aan de kaak te stellen en het buitengesloten kind steun te geven het leven van zo'n kind op school ten goede doen keren. Duidelijk is ook, dat als de leerkracht het pesten negeert de intimidatie en discriminatie als het ware worden gestimuleerd en zullen toenemen.

Kinderen die bij een groep horen die gestigmatiseerd zijn, lopen kans om gepest te worden.

De kinderen uit NS-families behoorden tijdens en na de oorlog tot een groep die door hun 'anders' zijn een gemakkelijke prooi voor intimidatie en pesterijen vormden. De meerderheid van het Noorse volk stond afwijzend ten opzichte van de Nasjonal Samling, hoewel het opvallend is dat het percentage NS-leden onder leerkrachten hoger was dan onder de bevolking als geheel. Dat betekent overigens dat even goed de grote

meerderheid van de docenten de NS negatief beoordeelde. In boeken die vlak na de oorlog verschenen is er herhaaldelijk op gewezen hoe in de scholen het verzet tegen de NS een sterke band tussen leerkrachten en leerlingen vormde. Nergens wordt belicht, wat dit voor kinderen uit NS-families betekend moet hebben: zij stonden er buiten. In zulke boeken wordt ook beschreven hoe het Noorse volk opgeroepen werd om NS families buiten te sluiten, door hen met 'vriesskou' te omringen. Dat kon vele vormen aannemen. Kinderen mochten ineens niet meer spelen met kinderen uit NS-families, kinderen werden aangemoedigd NS-kinderen te mijden of uit te schelden. Een vrouw die zelf niet uit een NS-familie afkomstig is, vertelde hoe bij haar op school een klasgenootje werd 'bevroren'. In het klaslokaal was tegen de achterwand een groot aantal haken bevestigd voor het ophangen van jassen en mutsen en langs de zijwand waren ook nog enkele haken. Toen het nieuws dat Berits ouders bij de NS waren in de klas van mond tot mond ging, hingen alle jassen voortaan aan de zijwand en alleen Berits jas hing tegen de achterwand. De vrouw vertelde dat ze zich achteraf schaamt over haar gedrag en dat van haar klasgenoten, ze hebben Berits schoolleven tot een hel gemaakt.

Veel NS-kinderen werden uitgemaakt voor “Nazi-jong” of kregen andere negatieve benamingen naar hun hoofd geslingerd. Iemand vroeg zich af of hij misschien zonder die NS-achtergrond ook een bijnaam zou hebben gekregen – een vraag die natuurlijk nooit beantwoord kan worden, maar in elk geval laat zien, hoe de man in kwestie gedeeltelijk de schuld van het gescheld bij zichzelf legt! Fysieke intimidatie kwam ook herhaaldelijk voor. Mensen rapporteren hoe ze door de straten werden nagejaagd door klasgenoten, met riemen en gespen werden geslagen, warme soep over hen heen kregen en met vuisten werden bewerkt.

Soms waren de omstandigheden gunstiger en ondervonden NS-kinderen weinig problemen vanwege de politieke keuze van hun ouder(s).

Iemand vertelt dat drie van de vier leerkrachten op zijn school lid van de NS waren, geen van de kinderen waagde het om een NS-kind te treiteren. Een ander vertelt dat hij erg goed in sport was en daarom erg getapte bij zijn vrienden. Hier staat tegenover dat een vrouw vertelde, dat zij een erg goede leerlinge was, maar toch probeerde op de achtergrond te blijven, omdat een klasgenoot haar een keer had toegevoegd: 'Je blinkt hierin wel uit, maar hou je gedeisd, want je vader is een Nazi.'

De rol van de leerkrachten was tijdens de bezetting heel belangrijk. Zij vormden de steun op de achtergrond voor het verzet. Het kon aantrekkelijk zijn om de eigen goede gezindheid te etaleren ten koste van de NS-kinderen in de klas. Dan hadden die niet alleen hun klasgenoten maar ook nog eens de leerkrachten tegenover zich staan. Aan de andere kant kon steun van een leerkracht het leven op school aanmerkelijk verbeteren voor de NS-kinderen. Maar niet elke leerkracht durfde stelling te nemen tegen het getreiter van de klasgenoten, omdat zij bang waren moeilijkheden met de ouders te krijgen of zelfs van sympathie voor de Nazi's verdacht te worden.

Uit de enquête blijkt dat zelfs kinderen van een burgemeester ongestraft gepest konden worden. Kennelijk hadden de NS-leden te weinig macht om een echte vuist te maken tegen de leerkrachten. Of leraren die NS-kinderen in bescherming namen inderdaad moeilijkheden daarvan hebben ondervonden, blijft buiten beeld. Een vrouw vertelde hoe haar onderwijzeres geplaagd en buitensluiting niet accepteerde in haar klas. Een man rapporteert hoe een leraar het voor hem opnam, en zei dat hij niet op de keuze van zijn ouders mocht worden aangekeken. Toch voelde hij zich door die woorden ook heel erg beschaamd en hadden ze niet alleen het positieve resultaat dat de leraar er mee beoogde.

Veel vaker is in de enquête beschreven hoe leraren een hatelijke houding aannamen. Sommigen noemden hen in de klas 'kinderen van de vijand' of 'Nazi', een vrouw werd als meisje van 8 met haar bank onder het verplichte portret van partijleider Quisling gezet, zodat het iedereen duidelijk was dat ze

bij de NS hoorde. Een andere vrouw vertelde hoe haar onderwijzeres zei dat ze op de reünie van de school, 25 jaar later, zou onthullen wie van de leerlingen in de klas NS-ouders had. Ze had 25 jaar lang in angst geleefd, bang voor de onthulling! Een leraar vertelde in de klas dat Nazi-kinderen niet zo begaafd waren en dat dit verklaarde waarom de leerling in kwestie zo slecht in wiskunde was.

Na de oorlog verbeterde de situatie voor de NS-kinderen niet, leerkrachten en leerlingen hoefden nu helemaal geen represailles meer van de kant van de NS-ouders te vrezen. Zolang de oorlog nog vers in het geheugen lag, en zolang de oorlog nog moest dienen om het Noorse volk weer aaneen te smeden na de dagen van de bezetting, ondervonden NS-kinderen nog hinder van de politieke keuze van hun ouders, die voor de tribunalen als 'verraders' waren veroordeeld.

Baard Borge verwachtte dat er een aanzienlijk verschil zou zijn tussen de leeftijdsgroepen wat betreft de ondervonden pesterijen, maar dat verschil was veel minder groot dan verwacht. Bij degenen die tussen 1930 en 1940 geboren meldde 40 % ernstige pesterijen, bij de tussen 1940 en 1950 geboren was dat percentage nog steeds een ruime 30% en voor de na 1950 geboren meldde nog ruim 20% moeilijkheden vanwege het verleden. Zelfs iemand die in de zestiger jaren naar de lagere school ging werd op zijn eerste schooldag door klasgenoten in het toilet als "Nazi-jong" gedoopt.

Tenslotte merkte hij op, dat we bij het beoordelen van de houding van de leerkrachten er rekening mee moeten houden, dat in de veertiger en vijftiger jaren en lang daarna het niet als een taak van de leerkracht gezien werd om het pesten van schoolkinderen tegen te gaan. Aandacht voor de funeste gevolgen van pesterijen is er pas de laatste 10, 15 jaar. Dat neemt niet weg, dat het leven van een groot percentage NS-kinderen op school door klasgenoten en leerkrachten verziekt is.

GSB

WILMA GELDOLF: ELKE DAG EEN DRUPPEL GIF

uitg. The House of Books, 2014,
ISBN 978 90 488 2036 8

In deze roman beschrijft Wilma Geldolf hoe het een jongen uit een NSB-gezin verging, tijdens en na de oorlog. Zij heeft met twee mannen gesproken die op de Reichsschule gezeten hebben, omdat zij de hoofdpersoon van haar boek als leerling van die school wilde beschrijven. Ook heeft zij het Verhalenarchief geraadpleegd om zich een beeld te vormen van wat mensen zoals de hoofdpersoon Maarten hebben meegemaakt, met welke problemen ze te maken kregen, hoe hun omgeving op hen reageerden en hoe zij daarmee omgingen.

De schrijfster is er heel goed in geslaagd om dit fictieve verhaal, op basis van werkelijke gegevens, gevoelens en gedachten, geloofwaardig en invoelend te schrijven.

Voor een 'jonkie' als ik, geboren in december 1942, belicht het boek een paar aspecten die in mijn leven en dat van mijn zus niet (zo sterk) speelden. Wilma laat uitgebreid en beeldend zien hoe het pesten van een NSB-kind door klasgenoten, en soms door leerkrachten, er in de praktijk echt uitzag. De overmacht van de pestende kinderen, de vernederende onmacht van het slachtoffer, de onderdrukte woede beschrijft ze heel indringend, je voelt je onmachtig en boos als je het leest.

De schrijfster heeft in de titel van het boek een sprekend beeld gegeven van de indoctrinatie die Maarten ondergaat, thuis door zijn vader, bij de jeugdstorm door de leiders, en later op de Reichsschule door zijn leerkrachten: elke dag een druppel vergif.

Wilma Geldolf

Zo gaat het bij elke indoctrinatie, van welke politieke of religieuze signatuur dan ook. En het loskomen van die indoctrinatie gaat met grote moeite en innerlijke strijd gepaard – je voelt de desillusie van Maarten als hij denkt: ze kunnen het toch niet allemaal bij het verkeerde eind hebben gehad, waarbij hij er meteen achter aan onder ogen moet zien dat dat wel het geval was.

We krijgen een glimp te zien van het proces dat zijn vader – en in mindere mate zijn moeder – moest doormaken om afstand te kunnen nemen van de ideologie, afstand die hij niet nemen kan, omdat... Het is goed dat de schrijfster hier geen verklaringen gaat geven, slechts aanzetten: heeft hij zelfmoord gepleegd omdat hij niet verder kon leven met de wetenschap dat het regime dat hij steunde zoveel doden en gewonden op zijn geweten had, waarvan hij (tot op zekere hoogte) niets wist; of waarvan hij wél wist, maar het niet wilde, niet durfde weten...

Maarten wordt treffend uitgebeeld in zijn onzekerheid, na de oorlog, zijn schuldgevoel, zijn angst om ondervraagd te worden en zich te moeten verdedigen, de angst de ander niet echt duidelijk te kunnen maken wat er gespeeld heeft in zijn leven. Dan loopt hij uitgerend tegen de zelfverzekerde Hanne op, die hem gaat 'ondervragen', Hanne die uit een 'goed' gezin komt en dus het vanzelfsprekende gelijk aan haar kant heeft, aanvankelijk ook denkt te hebben.

Maarten op zijn beurt vindt eindelijk de moed om zijn ouders naar hun beweegredenen te vragen en is dan minstens zo vasthoudend als Hanne. De gesprekken tussen Hanne en Maarten en Maarten en zijn ouders staan bol van de spanning. Als NSB-kind herinner je je de muur waartegen je in je eigen familie op liep en de uitwijkmanoeuvre om het maar alleen over koetjes en kalfjes te hebben, omdat diepgaande gesprekken niet meer konden of tot geschreeuw en meningsverschil leidden.

In het boek gaat het ook over de moeizame relatie tussen Maarten en zijn vader. Walter, zijn oudere broer, is een zoon die goed ligt bij zijn vader. Maarten, die na een paar miskramen van zijn moeder, gezond geboren wordt, blijft daardoor voor haar een speciaal kind. Daarom

beschermt ze hem en houdt hem in feite 'klein'. Vader heeft niet veel op met dit 'moederskindje'. Het is logisch dat Maarten probeert dingen te doen waar zijn vader trots op kan zijn, hij probeert óók vaders goedkeuring en waardering te verwerven. Een heel normaal proces in elk gezin waarin de ouderlijke aandacht niet eerlijk verdeeld is over de kinderen. Maar in oorlogstijd krijgt een heel normale reactie van Maarten ineens de omvang van een ethische aangelegenheid, ineens gaat het over dood of leven, over 'goed' of 'fout'. Het is goed om te beseffen dat de poging van Maarten zijn vaders genegenheid te verwerven niet meer of minder is geweest dan een heel normale poging in een verstoorde relatie. Het is onjuist om die in de goed/fout overweging te trekken, wat zo voor de hand ligt en ook meestal wordt gedaan. Om heel normale en banale redenen kan een kind – of volwassene – iets doen dat later als 'fout' wordt beoordeeld terwijl het dat in vreedstijd helemaal niet zou zijn.

Gelukkig vindt Maarten aan het eind van het boek een herinnering terug aan een liefhebbende vader waarbij hij zich veilig voelde; een vader van ver voor de oorlog, voordat de NSB diens leven en dat van zijn gezin op dood spoor zette.

GSB

DAG VAN DE KINDEREN VAN DE OORLOG

Op 20 november 1989 werd in de vergadering van de Verenigde Naties de Verklaring van de Rechten van het Kind aangenomen. Nederland ratificeerde het al in januari 1990 en de verklaring werd van kracht op 2 september 1990, nadat 20 landen het geratificeerd hadden. In de verklaring staat o.a. dat een kind in een oorlogssituatie recht heeft op extra bescherming. Eveneens wordt gesteld dat een kind dat slachtoffer is van oorlogsgeweld of

andere ontorende behandeling recht heeft op bijzondere zorg in een omgeving die het herstel en de herintegratie in de samenleving bevordert. Plechtige, mooie woorden, maar hebben we er iets aan?

We moeten bedenken dat een verklaring geen kracht van wet heeft, de naleving en realisering van de in de verklaring opgesomde rechten kan niet worden afgedwongen. Een verklaring werkt ook niet met terugwerkende kracht, maar is op het heden en de toekomst gericht. Het is een intentieverklaring, niet meer, maar ook niet minder. Het verwoordt een ideaal, en we weten uit ervaring dat de realiteit maar al te gemakkelijk het ideaal naar de achtergrond dringt.

Dit ontdekte de Engelse Martin Parsons ook, toen hij zijn dissertatie wijdde aan de evacuatie van Britse kinderen vanuit de onveilige steden naar het platteland. De evacuatie gold altijd als een uiterst geslaagde actie van de Britse overheid, maar Martin leerde de verhalen van de kinderen kennen, die 50 jaar na dato nog worstelden met de psychische problemen die hun oorsprong vonden in de evacuatie. Hoewel zelf na de oorlog geboren, werd hij zo door de lotgevallen van deze oorlogskinderen geraakt, dat hij er zijn levenswerk van heeft gemaakt. Aan de universiteit van Reading richtte hij een studieceterum op, waar alle categorieën kinderen van de oorlog bestudeerd kunnen worden en waar studenten in die studierichting kunnen afstuderen.

Martin kwam bij zijn internationaal werk in contact met o.a. de Finse kinderen die geëvacueerd werden. Op een conferentie in Oulo, Finland, waar ook Duitse oorlogskinderen aanwezig waren, zei hij: 'Voor een kind in een schuilkerder of voor een geëvacueerd kind maakt het niet uit of op de bom waarvoor hij zich probeert in veiligheid te brengen staat: made in Germany of made in the UK. Een bom is een bom, en de angst van kinderen tekent hen voor het leven. Het maakt op het moment van de angst die het kind overspoelt niet uit of zijn ouders behoren tot de natie die de oorlog is begonnen, of tot de natie die de agressor bestrijdt en probeert de vrede te herstellen.'

Op een conferentie in Reading in 2011 lanceerde Sinikka Stymne het plan om van 20 november een internationaal geaccepteerde Dag van de Oorlogskinderen te maken. Sinikka is voorzitter van de vereniging van Finse geëvacueerde kinderen die na de oorlog niet naar hun vaderland terugkeerden, maar in Zweden zijn blijven wonen. Martin ondersteunde haar initiatief en dit mondde uit in een op 20 november 2012 gehouden herdenkingsbijeenkomst bij de gedenksteen naast Westminster Abbey die gewijd is aan de onschuldige slachtoffers van oorlog, geweld, onderdrukking en vervolging. Ook vorig jaar werd daar een herdenking gehouden, evenals in Stockholm, in de Finse kerk, tegenover het Koninklijk Paleis in het centrum van de stad.

Wij beginnen hier vandaag, in kleine kring; misschien kan het volgend jaar wat groter, met andere oorlogskinderen. Om onze verbondenheid met Londen en Stockholm te tonen heb ik naar Martin en Sinikka een bericht gestuurd, waarin ik o.a. geschreven heb:

'Hen te gedenken die onschuldig zijn aan conflictsituaties en die vaak de onzichtbare slachtoffers van geweld zijn, de kinderen, houdt een beroep in op overheden van naties en op internationale instellingen die over oorlog en vrede beslissen. Wij vragen hun hun uiterste best te doen om de kinderen van hun land en wereldwijd te beschermen. Deze kinderen zullen de toekomst vorm geven – laat het zo zijn dat ze dit kunnen doen in de kracht die ze hebben ontwikkeld in een gelukkige kindertijd en jeugd, waarin geweld afwezig was.'

Beiden stuurde ons een reactie waarin zij schreven dat ons bericht aan hen tijdens hun herdenkingsbijeenkomst vandaag zal worden voorgelezen. Martin schreef o.a. 'Laten we hopen dat onze gezamenlijke inspanning, samen met onze vrienden in Finland en Zweden, eraan zal bijdragen om de

problematiek van kinderen in conflictsituaties, zowel in het verleden als in onze tijd, in de publieke aandacht te brengen en te houden.. Jullie lijden, zowel in als na de oorlog, was hevig, en wij zullen aan jullie denken en bidden dat jullie allen innerlijke vrede zullen vinden. Een liefdevolle groet voor jullie allemaal'.

Het is goed om de internationale verbondenheid te onderstrepen en te beleven, maar deze dag biedt ons ook de gelegenheid om de Nederlandse kinderen te gedenken die ten gevolge van de oorlog de dood vonden of voor hun leven getekend werden door hun ervaringen. Rob Ipenburg vroeg me om speciaal de kinderen te noemen die in een interneringskamp zijn omgekomen, waaronder zijn zusje Irene. Ik besef heel goed dat ik, als een tante mij en mijn zusje niet uit het kamp had gehaald, een van hen had kunnen zijn.

Als afsluiting lees ik een gedicht van Marco Borsato, waarna we in een minuut stilte zullen denken aan alle oorlogskinderen, van toen en nu, waar ook ter wereld en van welke achtergrond dan ook.

Door kapotgeschoten straten
Zonder vader, zonder land
Loop je hulpeloos verlaten
Aan je moeders warme hand

Als een schaap tussen de wolven
Naar bestemming onbekend
En niemand ziet hoe klein je bent
Niemand ziet hoe klein je bent

Morgen zal het vrede zijn
Zal de zon je strelen
Zal de wereld weer een speeltuin zijn
En kun je rustig spelen

Na de winter komt de lente
Wordt de grijze lucht weer blauw
Maar al ben je uit de oorlog
Gaat de oorlog ooit uit jou?

Mooie ogen zijn vergiftigd
Zijn aan het geweld gewend
En niemand ziet hoe klein je bent
Niemand ziet hoe klein je bent

SYMPOSIUM 'OORLOGSKINDEREN – EEN VERGELIJKING TUSSEN AZIE EN EUROPA'

20 september 2014 in Utrecht

Dit symposium, gehouden in het prachtige gebouw Paushuize, werd georganiseerd door de Stichting Oorlogsgetroffenen in de Oost: met Japanse archieven en contacten (SOO).

De voorzitter van deze Stichting opende de middag met een korte inleiding over de activiteiten van de SOO die sinds april 2012 de belangen behartigt van mensen

met een Japanse vader die op zoek zijn naar hun wortels. Hoewel veel gegevens bewaard gebleven zijn, zijn nog veel documenten niet toegankelijk. De kinderen die uit relaties tussen autochtone vrouwen en soldaten van de Japanse bezettingsmacht geboren zijn, leven niet alleen op het snijpunt van twee werelden en nationaliteiten, het politieke conflict dat de omstandigheden schiep voor hun verwekking staat haaks op de individuele liefdesrelaties die tot stand kwamen. De autoriteiten die voor de politieke situatie verantwoordelijk waren, hebben ten aan zien van deze kinderen verplichtingen, maar bieden over het algemeen geen ondersteuning.

De moeders hebben meestal over de biologische vader gezwegen, kinderen gaan vaak pas op zoek naar hun biologische vader als hun moeder of hun – goede – stiefvader overleden is.

Om hoeveel nakomelingen van Japanse soldaten het gaat, is giswerk. De soldaten die in 1945 vanuit de bezette landen repatrieerden maakten tien procent van de Japanse bevolking uit. Men schat dat er 200.000 Japanse kinderen in China waren, 3000 in de Filipijnen en ongeveer 5000 in Nederlands Indië. Gelukkig is de Japanse regering zich bewust geworden van een taak in deze materie, maar de archiefstructuur laat in Japan veel te wensen over. De Stichting kan hulp bieden aan mensen die op zoek zijn naar hun onbekende Japanse vader.

Hierna kwam Hiroyuki Kawai aan het woord. Hij is advocaat van beroep en hij is een expert

geworden op het gebied van procedures, nodig om de Japanse nationaliteit voor zijn cliënten te verwerven. Pas aan het eind van zijn lezing vertelde hij uit welke motivatie hij dit werk doet. Hij is in 1944 in Mantsjoerije geboren, toentertijd een vazalstaat van Japan. Zijn vader loog over zijn militaire opleiding waardoor hij niet in het leger werd opgenomen. De Japanse soldaten werden na 15 augustus door de Sovjet Unie naar Siberië overgebracht, waar de meesten van hen zijn omgekomen. Zijn vader ontkwam aan dit lot. De familie maakte een barre tocht terug naar Japan, zijn broertje stierf onderweg en de reis had geen dag langer moeten duren, anders zou ook hij het ook niet gered hebben.

Was hij al direct na de oorlog terug in Japan, veel andere Japanse inwoners van Mantsjoerije konden pas 40 jaar later de thuisreis aanvaarden. Zij integreerden niet meer goed in de Japanse samenleving. Zij ondervonden grote problemen bij het vinden en houden van werk en moesten vaak de Japanse taal opnieuw leren. De overheid liet hen lang aan hun lot over, maar nam uiteindelijk de verantwoordelijkheid om deze mensen beter te begeleiden. In Japan is het familieregister erg belangrijk, daaraan ontleent iemand zijn identiteit. Repatrianten waren vaak niet in een familieregister ingeschreven en de heer Kawai heeft zich vanaf 1980 voor deze mensen ingezet. In dat jaar las hij een artikel over een in Mantsjoerije achtergebleven 'weesmeisje', voor wie een groep vrienden zich inspande om haar vader te vinden en diens vaderschap te laten vaststellen. Het lukte hem, ondanks het feit dat de gevonden persoon haar vader niet was zoals bloedonderzoek had uitgewezen, haar aan de Japanse nationaliteit te helpen en sindsdien heeft hij rond de 2000 mensen kunnen helpen.

Kawai

Hij heeft zich ook ingezet voor kinderen van Filipijnse vrouwen en Indonesische vrouwen en Japanse soldaten. Er zijn verschillen tussen de drie groepen: in Mantsjoerije waren beide ouders Japans en men was gemotiveerd om

naar Japan te komen; in de Filipijnen wil men wel de Japanse nationaliteit, maar wil men meestal niet in Japan gaan wonen – hun (klein)kinderen willen dat meestal wel; de mensen uit Indonesië zijn niet uit op het verwerven van de Japanse nationaliteit, zij zoeken hun vader of zijn familie en willen bevestiging van hun afkomst. Overheden horen alle burgers van de natie te beschermen, de Japanse overheid heeft het lang laten afweten. Uit schaamte daarover is Kawai gaan doen wat de autoriteiten hebben nagelaten. Hij wil zich ook gaan inzetten voor de Nederlanders die hun familie zoeken. Het was een indrukwekkend betoog.

Hierna werd een voordracht voorgelezen voor mevrouw Takano die verhinderd was aanwezig te zijn. Zij is verbonden met Het PNLSC, het Philippine Nikkei-jin Legal Support Center. De term Nikkei-jin betekent 'tweede generatie'. Vanaf de dertiger jaren emigreerden veel Japanners naar de Filipijnen, het waren er zo'n 20.000 in 1941. Tijdens de bezetting door het Japanse leger werden er kinderen geboren uit relaties tussen Filipijnse vrouwen en Japanse soldaten. Deze kinderen hebben intussen ook al kinderen en soms kleinkinderen. Tijdens de oorlog charterde het Japanse leger Japanse emigranten die al jaren op de Filipijnen woonden omdat zij van de locale situatie op de hoogte waren. In 1945 werden niet alleen de soldaten naar Japan teruggevoerd, ook jongens en meisjes boven de 15 jaar werden naar Japan overgebracht. Families werden uiteengerukt. De achterblijvenden probeerden zoveel mogelijk hun identiteit te verbergen uit angst voor represailles van de Filipino's. Zij leefden vaak in afzondering, in armoede en zonder goed onderwijs. Vanaf 1975 is er een herenigingsprogramma opgesteld en intussen zijn 2000 van de 3000 Nikkei-jin gevonden. Het PNLSC onderzoekt documenten, houdt gesprekken, legt getuigenissen vast, bestudeert familiefoto's en doopboeken, lijsten van krijgsgevangenen en tabellen van

uitgegeven paspoorten. Het is ontroerend als het lukt leden van een familie na 70 jaar weer bij elkaar te brengen!

Gerlinda Swillens (zelf kind van een Belgische moeder en een Duitse soldaat) stelde dat in oorlogstijd overal kinderen verwekt worden in relaties tussen vrouwen en soldaten, of die nu behoren tot de bezetters of de bevrijders. Gevolgen voor de kinderen zijn vaak hetzelfde: zijn/haar afkomst is meestal taboe in de families en de kinderen zijn op zoek naar hun identiteit. Ze schermde de term 'oorlogskind' streng af van allerhande andere categorieën: voor haar zijn het de kinderen die vanwege de oorlogssituatie geboren zijn, children born of war. Ik hou er niet van als een term geclaimd wordt. (In Noorwegen doet een instituut dat ook, net zoals Engelsen die als kind geëvacueerd werden naar veilige gebieden die term vaak alleen op zichzelf van toepassing achten!). Voor kinderen van Duitse soldaten is heel lang geen aandacht geweest, Denemarken en Noorwegen waren de eerste landen waar deze mensen zich georganiseerd hebben. Ze benadrukte de belangrijke rol van de WasT, de Duitse Dienststelle die veel kinderen geholpen heeft bij hun zoektocht naar hun vader en/of diens familie. Cruciaal daarbij is dat het belang van het oorlogskind altijd voorrang heeft. Ze onderstreepte ook het belang van goede begeleiding in de archieven, een leek moet zich daar liever niet in wagen.

De BOW (Born of War) probeert autoriteiten van landen en de EU te overtuigen van de noodzaak wetgeving te verbeteren om de artikelen van de Verklaring van de Rechten van het Kind uit te kunnen voeren. Kinderen zijn de toekomst, hun rechten moeten veilig gesteld worden.

De laatste lezing, door Stef Scagliola, verplaatste onze aandacht naar de kinderen die in Indië geboren werden tussen 1946 en 1949 uit een relatie tussen een Nederlandse soldaat en een Indische vrouw. Samen met Annegriet Wiersma heeft zij een boek geschreven over deze mannen, vrouwen en kinderen 'Liefde in tijden van oorlog'. Er is intussen een website ontwikkeld waar rondom heen een 'community' ontstaan is. De naam die aan de website gegeven is, www.oorlogsliefdekind.nl heeft velen goed gedaan. Ook al zijn lang niet alle

kinderen uit een liefdesrelatie ontstaan, velen wel. De opluchting van de kinderen dat ze niet worden gekenschetst als 'onechte' kinderen of 'bastaards' is enorm! Over de 'politieacties' waartoe 135.000 Nederlandse soldaten, (eerst vrijwilligers, later ook dienstplichtigen) naar Indië gestuurd werden is veel geschreven, ook over de 'excessen' die her en der plaatsvonden, maar over de liefdesrelaties en de daaruit voortgekomen kinderen is nauwelijks iets te vinden. Om hoeveel kinderen het gaat is moeilijk te zeggen. Als je de cijfers kent van bijvoorbeeld Nederlandse kinderen met een Canadese vader, 65.000, dan moet je voor Indië aan een aantal tussen de 10.000 en 25.000 komen. Anders dan bij kinderen van een Duitse of een Canadese vader zijn de Indische kinderen uiterlijk herkenbaar. Dat levert niet meteen discriminatie op, omdat een lichte huid in Azië vaak als schoonheidsideaal wordt gezien. Maar in de tijd dat anti-Nederlandse sentimenten de boventoon voerden was het wel een probleem en veel van die kinderen belandden in weeshuizen.

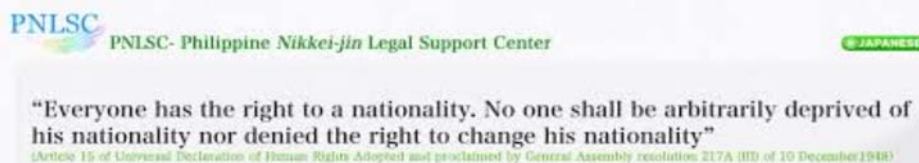
Het beleid van de Nederlandse regering ten aanzien van het welzijn van de troepen wordt gekenmerkt door de kortzichtige ideeën van die tijd over seksuele behoeften. Seks buiten het huwelijk werd als ongewenst beschouwd, daarom werd de soldaten voorgehouden zich verre te houden van inlandse vrouwen en meisjes en zeker van prostituees. Gaven andere regeringen hun soldaten in den vreemde condooms mee in het standaardpakket, de Nederlandse regering deed dat niet. Aalmoezeniers en legerpredikanten moesten de jongens voorhouden weerstand aan verleidingen te bieden, ze moesten hun waarschuwen voor geslachtsziekten, maar boden niets meer dan woorden. Huwelijken konden wel gesloten worden, maar daar waren

nogal wat voorwaarden aan verbonden: er moest toestemming zijn van de commandant, van de geestelijke verzorger, er moest een verklaring van een arts zijn en een gunstig rapport van de inlichtingendienst. Kortom, geen eenvoudig klusje.

De Nederlandse autoriteiten moeten hun verantwoordelijkheid nemen die vorige regeringen, door de tijdgeest, uit de weg zijn gegaan.

In het boek van Stef en Annegriet wijzen zij erop hoe zowel de militaire staf als de geestelijke verzorgers wel het belang van het voorkomen van geslachtsziekten voor de aan hun zorg toevertrouwde soldaten probeerden te behartigen, maar dat in al het materiaal dat de auteurs hebben bestudeerd nergens verwezen wordt naar het gevaar voor die ziekten voor de inlandse vrouwen, of naar de ongewenste zwangerschappen die zich zouden kunnen voordoen. Vrouwen en kinderen komen in het plaatje niet voor... Pas jaren later gingen Nederlanders zich inzetten voor de kinderen, nl in de tijd dat Indische die voor de Indonesische nationaliteit hadden geopteerd daar spijt van kregen – halverwege de vijftiger jaren – en probeerden alsnog de Nederlandse nationaliteit te verwerven. Er waren strenge voorwaarden aan verbonden, waaraan geen van de soldatenkinderen konden voldoen. Opnieuw dreigden ze door de overheden buiten spel gezet te worden. Dankzij enkele doorzetters zoals Mej. Ter Kuile werden tenslotte toch enkele tientallen kinderen in Nederland toegelaten.

Wij denken als KFO vaak dat de Nederlandse overheid zich weinig aan ons gelegen heeft laten liggen, maar hoewel we er misschien niet veel aan gehad hebben, er was wel al vrij snel na de oorlog het Bureau Bijzondere Jeugdzorg. Na lezing van het boek van Stef en Annegriet besef ik dat er groepen zijn die meer dan wij door de overheid 'vergeten' zijn. Ik hou er ook de indruk aan over dat overheden zich vaak maar al te gemakkelijk van hun verantwoordelijkheden willen afmaken.

VAN JE VRIENDEN MOET JE HET HEBBEN

Onder deze titel heeft Ad van Liempt in het kader van de maand van de geschiedenis een essay geschreven. Enkele interessante gegevens neem ik er graag van over.

Hij begint aldus: 'De begrippen 'vriend' en 'vijand' zijn in tijden van oorlog niet goed bruikbaar. Soms kan een vijand onverwacht te hulp schieten of een vriend iets vreselijks doen. Zo kwamen in 1944 in Zeeland en in Nijmegen honderden mensen om door geallieerde bombardementen'.

Hij beschrijft hoe op 3 oktober 1944 240 Britse bommenwerpers de kust van Walcheren bombardeerden. De dijk brak door en het zeewater stroomde het land in. Dat was ook de bedoeling: men hoopte de Duitse troepen tot de aftocht te dwingen. Het gat was kleiner dan gepland en daarom volgden nog enkele bombardementen in de week erna. In Westkapelle kwamen door deze actie 150 mensen om, waarvan 46 in de molen 'De Roos' waar ze hun toevlucht hadden gezocht. Ze raakten opgesloten en slechts één baby kon door een sleuf naar buiten worden doorgegeven. De anderen verdronken.

Van de actie was de Nederlandse regering in ballingschap niet op de hoogte. Gerbrandy protesteerde bij Churchill die hem doorverwees naar Eisenhower. Hoewel er pamfletten waren gestrooid om de Zeeuwen voor de inundatie te waarschuwen en radio Oranje erover bericht had, waren de meeste inwoners van Walcheren niet op de hoogte. Loe de Jong schreef over de Walcherense tragedie dat de mensen niet eens erg opstandig waren, ze zagen de actie in het kader van de bevrijding van de vijand.

Op 22 februari waren er al Amerikaanse bommen op Nijmegen gevallen. Lang sprak

men over het 'vergissingsbombardement' maar de nu gebruikte term 'gelegenheidsbombardement' is reëler.

De Amerikanen konden door het slechte weer het Duitse doel niet bereiken en lieten bij de chaotische terugkeer hun bommen vallen op wat ze dachten dat het een Duitse stad was. Mussert had geprobeerd een slaatje uit deze geallieerde actie te slaan en liet affiches drukken met daarop: Van je vrienden moet je 't hebben. Binnen de partij was men er niet gelukkig mee; door de associatie met het bombardement op Rotterdam schoot het affiche zijn doel voorbij.

Van Liempt memoreert hoe in dossiers van het CABR zeer gecompliceerde verhalen te lezen zijn: mensen die als dubbelspion werkten, Jodenjagers die ook mensen gered hebben, verzetsmensen die tot collaboratie over gingen, collaborateurs die zich bij het verzet aansloten. Van Liempt stelt dat de tribunalen en bijzondere gerechtshoven voor de moeilijke taak stonden om recht te spreken, maar ook vooral om recht te *doen*. Tegenwoordig wordt hun moeilijke taak meer gewaardeerd omdat men oog heeft gekregen voor de complexiteit van de situatie waarin mensen keuzes moesten maken. Hij beschrijft hoe commandant Wout Jonasse van het interneringskamp Levantkade op eigen gezag een vrouw vrij liet, die volgens de vrouwen in haar barak aan het wegwijnen was. Hij bekeek de beschuldigingen die tegen haar waren binnengekomen: van haar man die een nieuwe vriendin had en het handig vond om zijn vrouw via het interneringskamp op een zijspoor te kunnen rangeren, en van diens nieuwe vriendin.....

Van Liempt besluit aldus: 'Vriend en vijand – wazige begrippen waar je niet veel verder mee komt. Slechte mensen heb je, en gelukkig ook veel minder slechte mensen. In alle denkbare varianten.'

GSB

OPROEP

Ik ben op zoek naar mensen die mijn familie **Zwagers** hebben gekend en/of dezelfde weg hebben gevolgd in 1944-45. Het gezin Zwagers vluchtte (al) in augustus 1944 richting Duitsland. Het gezin bestond uit Hilda Zwagers-Bras en de kinderen Jopie Zwagers (1931) Rie Zwagers (1934) Will Zwagers (1937) en Hilda Zwagers (1941). De vader Willem Zwagers vocht aan het Oostfront. De vlucht ging via Amsterdam naar Doetinchem (?) Hier stierf Jopie en werd daar begraven. Hoe en wanneer de reis verder verliep weet ik niet, maar het verblijf in Duitsland was in Scharnebeck (Lünenburgse Heide). Zoals iedereen daar werden ze ergens begin 1945 (februari/maart/) weer met de trein de grens overgezet in Groningen. Waar ze gezeten hebben in de maanden tot de bevrijding weet ik niet. Na de bevrijding belandde het gezin in een kamp in Onstwedde. Het enige kamp daar was Sellinger Beetse dus daar moet het gezin zijn opgesloten. De 2 oudste dochters logeerden niet in het kamp maar bij een bewaker thuis.

Ergens in juli of augustus zijn ze (al) vrijgelaten. Waarschijnlijk omdat Hilda Zwagers-Bras hoogzwanger was (het jongste kind Hanneke Zwagers is geboren in september 1945). Hoe ze teruggegaan zijn naar hun woonplaats Zwanenburg weet ik ook niet.

Ik hoop dat iemand mij meer kan vertellen over het gezin, Doetinchem, Scharnebeck, de terugtocht naar Nederland of Sellinger Beetse.

Onno Lassooy
Stuur uw reacties naar mo1rz8@kpnmail.nl

KATRIN HIMMLER EN MICHAEL WILDT: HEINRICH HIMMLER PRIVE. Brieven aan zijn vrouw 1927 – 1945
uitg. Atlas Contact, nov. 2014

Aan het Historisch Nieuwsblad van oktober jl. ontleen ik enkele gegevens over dit boek dat de correspondentie bevat tussen Heinrich en Marga Himmler en die integraal is opgenomen. De brieven zijn nooit eerder gepubliceerd. Het boek is voorzien van een uitgebreide toelichting door de Duitse onderzoekers. Katrin Himmler is de kleindochter van Heinrich

Himmlers jongste broer. In 2008 verscheen haar boek 'De gebroeders Himmler' waarin ze een kritisch beeld gaf van haar eigen familie, die niet alleen verstrengeld was met het naziregime, maar na de oorlog ook elke betrokkenheid bij het 'zwarte schaap' van de familie, Heinrich, ontkende. Michael Wildt is een expert wat betreft het naziverleden. Hij deed vooral onderzoek naar de veelal academisch opgeleide jongemannen die de Holocaust coördineerden.

Himmlers brieven werden na de oorlog als souvenirs uit zijn huis in Beieren meegenomen door twee Amerikaanse soldaten, die de buit onderling verdeelden. Een deel kwam eind jaren vijftig terecht in de universiteitsbibliotheek van Stanford, een ander deel dook in de tachtiger jaren in Israël op. Himmler en Wildt hebben de brieven weer bij elkaar gebracht.

In de brieven klinkt de oorlog maar vaag door. Ze gaan over de alledaagse dingen, maar des te meer valt de discrepantie op tussen wat de echtelieden belangrijk vinden en het vele dat ze niet noemen en waarvan duizenden mensen het slachtoffer werden. In Dachau werd bijvoorbeeld een kruidentuin aangelegd, waarbij van de arbeiders het uiterste gevergd werd en waaraan enkelen ook bezweken. Marga en de kinderen bezochten die 'tovertuin' zoals die door Gudrun genoemd werd en uit brieven en dagboeken blijkt nergens hoe de omstandigheden in Dachau er voor de gevangenen uitzagen. In april 1945 werden Marga en haar kinderen naar Zuid-Tirol in veiligheid gebracht. Op 13 mei werden ze door de Amerikanen gearresteerd en naar een interneringskamp in Rome overgebracht. In een vraaggesprek met de journaliste Ann Stringer liet Marga geen enkele emotie zien toen haar werd medegedeeld dat haar man gestorven was. Ze vertelde op de hoogte geweest te zijn van de taken die haar man vervulde. Ze was vaak in de buurt van Dachau geweest om groenten en kruiden te kopen. Toen Stringer door vroeg over de oorlog, meende Marga dat de Engelsen begonnen waren, om daarna al vlug te verzuchten: 'Ik ben maar een vrouw; ik begrijp weinig van politiek.'

GSB

In maart van dit jaar vond er een ontmoeting plaats van mensen die betrokken waren bij een onderzoekproject van de universiteit van Leipzig. Zij zijn allemaal kind van een soldaat van het voormalige Sovjet leger, kind van een Rus, een Witrus, een Oekraïner, van iemand uit Kazachstan of uit welk ander land dan ook behorend bij de vroegere (invloedssfeer) van de Sovjet Unie. Zij zijn geboren uit een afgedwongen of uit vrije wil begonnen relatie, ze zijn verwekt door verkrachting of door een liefdesrelatie of een toevallige kortstondige relatie. Dat maakt hun verhalen zeer divers. Maar voor allen geldt dat zij opgegroeid zijn bij een moeder die door haar omgeving werd geminacht en gemeden. Over het verleden mocht thuis niet gepraat worden en de onmacht van de moeder om met haar positie door de omgeving buitengesloten te zijn, reageerde ze meer dan eens af op haar kind.

De meeste van deze mensen hebben dan ook een kindertijd en jeugd gehad die gekenmerkt werd door grote onderhuidse spanningen en een geheim waarover gezwegen moest worden. Toen ze eenmaal wisten waaruit het geheim bestond, konden de meesten met die kennis niks aanvangen. Informeren in de voormalige Sovjet Unie was uitgesloten. Pas na 1990, bij de ontmanteling van de SU, werden de archieven geopend en kon de zoektocht naar de onbekende vaders beginnen.

Na de bijeenkomst van maart hebben enkele van de aanwezigen het initiatief genomen een website te openen, waar mensen terecht kunnen die vermoeden of weten dat hun vader in het Sovjet leger diende en die hem en/of zijn familie willen opsporen. Tot nu toe heeft de hulp enkelen al op het spoor van hun vader kunnen zetten.

De groep is nog maar net begonnen en ondersteuning van andere groepen van oorlogskinderen is voor hen heel belangrijk. Ik heb hun aangeboden aan hun website in ons Bulletin en in het International Bulletin aandacht te schenken. Op die manier zullen ze vanaf nu verbonden zijn met andere groepen van oorlogskinderen en met wetenschappers en therapeuten die zich met problematiek van

oorlogskinderen bezig houden. Ik hoop dat ze ook van die zijde support zullen krijgen.

GSB

LOST IN ADMINISTRATION

In mei 2013 is in Oostenrijk een onderzoekproject gestart naar kinderen van Afro-Amerikaanse soldaten en Oostenrijkse vrouwen. In de herfst van 1945 waren er in Oostenrijk ongeveer 70.000 Amerikaanse soldaten gelegerd, waaronder een groot aantal Afro-Amerikanen. Aanvankelijk hadden de soldaten het consigne gekregen zich afzijdig te houden van de lokale (vrouwelijke) bevolking, maar in oktober 1945 werd het verbod opgeheven.

Uit relaties tussen Oostenrijkse vrouwen en donkergekleurde Amerikaanse soldaten zijn kinderen geboren die vanwege hun donkere gelaatskleur aan discriminatie werden blootgesteld. Een deel van deze kinderen is naar de Verenigde Staten overgebracht, anderen belandden in kindertehuizen en werden vandaar uit door gezinnen in de VS of in Oostenrijk geadopteerd.

Hun verhaal is een ongeschreven bladzijde in de Oostenrijkse geschiedenis. De universiteit van Salzburg is een onderzoekproject begonnen naar deze kinderen en zal proberen aan het licht te brengen welke rol Oostenrijkse autoriteiten en maatschappelijke werkers hebben vervuld, welke de rol was van de militaire Amerikaanse autoriteiten en onder welke omstandigheden de adopties tot stand kwamen. Internationale rechtsregels en maatschappelijke reacties op de aanwezigheid van 'gekleurde' kinderen worden ook in dit onderzoek meegenomen.

Maar het zwaartepunt zal liggen bij de verhalen van degenen die een Afro-Oostenrijkse achtergrond hebben. Hun verhaal is tussen de paperassen en documenten verloren gegaan, zij verdienen het om nu met hun eigen ervaringen aan het woord te komen.

GSB

KINDERTEHUIS NIEUW ROLLECATE TE DEVENTER

Op 11 april 1945 wordt Deventer bevrijd door Canadese militaire eenheden. Onmiddellijk daarna beginnen de Binnenlandse Strijdkrachten ter plaatse met de aanhouding en internering van collaborateurs. Aan de minderjarigen was door de regering in Londen niet gedacht en dus rees al snel de vraag wat er met de kinderen moest gebeuren als vader en moeder gevangen genomen waren. Er ontstond een burgercomité (o.a. mej. Goudriaan) dat voor een oplossing van het huisvestingsprobleem zorgde: de Rijkslandbouwschool voor meisjes, Nieuw Rollocate, aan de de Tesschenmacherstraat 9. Daaraan was een internaat verbonden. Het gebouw kwam leeg nadat de Duitse plaatselijke militaire commandant en zijn staf het gebouw verlaten hadden. Er werd personeel gezocht en gevonden en zo werd zuster R. Kievit directrice, bijgestaan door juffrouw Huijser van de Zwolseweg en anderen. Blijkens het verpleegdenregister werd op 26 april 1945 het eerste kind van een NSB-familie op Rollocate ondergebracht. Sindsdien werden er steeds weer kinderen binnengebracht die kort of lang bleven. Sommigen konden naar familie of naar een pleeggezin doorstromen. De gemiddelde bezetting was het eerste jaar naar schatting 30 tot 40 pupillen. Van één of meer baby's tot meisjes en jongens van ca. 15 jaar. Om beurten moesten de oudere jongens bij het nabijgelegen Elisabeth-ziekenhuis bij kraamvrouwen afgekolfde melk voor de zuigeling(en) halen. Uit bewaard gebleven archief blijkt dat zuster Kievit de grotere jongens niet aankon en dat is de reden dat op 6 juli 1945 tien jongens werden overgeplaatst naar Huize Dijkzicht in Berkum aan de Overijsselse Vecht (gem. Zwollerkerspel), van oorsprong een jeugdherberg. Daar hadden vier mannen uit uiteenlopende maatschappelijke stromingen in

Nederland de leiding over een groep van naar schatting twintig jongens van ca. zeventien, achttien jaar, die op een of andere manier paramilitaire dienst voor de Duitse weermacht hadden gedaan. Zij waren enkele jaren ouder dan de jongens die uit Deventer kwamen en volgens de nieuwe directeur (vanaf ca. 1 augustus 1945) van Nieuw Rollocate, nu aangeduid als Huize Salland van Bijzondere Jeugdzorg, hoorden ze daar niet thuis. Hij haalde de jongens geleidelijk aan terug. Deze leider heette Dirk L. Broeder, was van beroep literator en was een erudiete man die elf boeken voornamelijk over Zeeland geschreven had en die deels in de Tweede Wereldoorlog gepubliceerd waren. De Zuiveringscommissie voor de literaire sector zuiverde hem om die reden voor één jaar uit. De man had zijn middelbare opleiding op een Engelse kostschool genoten en bleek een homoseksuele relatie met één van zijn minderjarige pupillen aangegaan te zijn.

Het tehuis verhuisde september 1945 van Nieuw Rollocate naar de rechterhelft van het Burgerweeshuis aan de Bagijnestraat in het centrum van Deventer. Na de vrijlatingen van vooral geïnterneerde moeders konden steeds meer kinderen naar hun moeder terug, al waren die in de meeste gevallen hun woonhuis kwijtgeraakt. Huize Salland werd op 16 november 1946 gesloten.

(Voornaamste bronnen: HCO archiefblok 15, inv. nr. 50 e.a.; idem toegangsnr. 511; NA Ministerie Justitie, 7^e afdeling Bijzondere Jeugdzorg, toegang 2.09.42.02, inv. nr. 105)

In augustus 2013 verscheen bij Corps9Publishers een geïllustreerd boek getiteld 'Rollocate vereeuwigd 1913-2013', ISBN 978.90.79701.23.0. Door 20,50 euro over te maken op rekening 3149.71.785 (volledig IBAN-nummer onbekend) ten name van J.G.M. Benning, is dit boek te bestellen onder vermelding van SRB Rollocateboek en naam en adres van de besteller.

Gerrit Bothof

Mogelijkheden tot inzage van dossiers bij het Nationaal Archief

In het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging zijn de justitiële dossiers van de van collaboratie met de Duitse bezetter verdachte Nederlanders ondergebracht.

De toegankelijkheid van de dossiers wordt bepaald door de Archiefwet van 1995.

Bij het Nationaal Archief gelden beperkende voorwaarden voor de inzage van de dossiers. Deze beperking geldt echter alleen als de persoon waarover informatie gezocht wordt in het archief nog in leven is. Is deze echter overleden, dan is het archief in principe voor iedere burger toegankelijk. Het Nationaal Archief wijst geïnteresseerden echter wel op de belangen van de kinderen en familie van de persoon waarover informatie gezocht wordt.

Adres:

Nationaal Archief
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag

Openingstijden:

dinsdag	9.00 – 21.00 uur
woensdag t/m vrijdag	9.00 – 17.00 uur
zaterdag	9.00 – 13.00 uur

Familieleden van betrokkenen hebben recht op inzage als:

- de desbetreffende is overleden
- de desbetreffende toestemming geeft tot inzage

Als de aanvrager een verklaring van een psychiater of psychotherapeut kan overleggen waarin de hulpverlener duidelijk maakt dat het voor het geestelijk welzijn van de aanvrager onontbeerlijk is dat de gezochte informatie verkregen wordt, kan er informatie gegeven worden door een ambtenaar van het Rijksarchief; de aanvrager kan dan echter niet zelf het dossier inzien.

Voor informatie kan men contact opnemen met het Nationaal Archief (voorheen Rijksarchief):

telefoon: 070 3315444
fax: 070 3315499
email: info@nationaalarchief.nl
website: www.nationaalarchief.nl

Het verzoek tot inzage van een dossier moet schriftelijk worden ingediend bij het volgende adres:

Nationaal Archief
Secretariaat afd. Publiek
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag

In dit verzoek dient voor te komen, moet respectievelijk bijgesloten worden:

- Naam, volledige voornamen, geboortjaar en –plaats van degene naar wie onderzoek wordt gedaan.
- Bewijs van overlijden van deze persoon (uittreksel uit het overlijdensregister, aan te vragen bij de afdeling Burgerzaken van de gemeente waar de persoon is overleden of een kopie van een rouwkaart). Voor een persoon geboren vóór 1909 is dit bewijs van overlijden niet noodzakelijk.

Als de persoon in kwestie niet overleden is dan is een door hem of haar getekende verklaring waarin toestemming verleend wordt noodzakelijk.

Deze verklaring dient vergezeld te gaan van een kopie van een geldig legitimatiebewijs van degene die toestemming geeft.

Bij het verzoek moet de relatie tussen aanvrager en de persoon in kwestie aangeduid worden, er moet een korte motivering gegeven worden van de wens tot inzage, en er moeten zoveel mogelijk relevante gegevens over de betrokkene vermeld worden, zoals naam, eventueel meisjesnaam, de organisatie waar hij/zij tijdens de bezetting lid van was.

Het Nationaal Archief bekijkt of er een dossier over de persoon in kwestie aanwezig is.

Als dat niet zo is, wordt u dat gemeld. Als het wel aanwezig is, stuurt men u een brief met de regels van het inzagerecht. Daarop komt ook het telefoonnummer voor dat u bellen moet voor een afspraak. Meestal ontvangt u na twee tot drie weken antwoord.

Het is niet toegestaan documenten uit het dossier mee te nemen, er mag ook niets gekopieerd worden. U mag wel gegevens overschrijven. Een en ander is bedoeld om niet alleen de privacy van de betrokkene te beschermen maar ook die van de directe verwanten.

COLOFON

Het Bulletin is een uitgave van de Stichting Werkgroep Herkenning.

Het doel van de Werkgroep is:

- het bevorderen van hulpverlening aan hen die in hun persoonlijk en/of maatschappelijk leven moeilijkheden ondervinden, doordat een of beide (groot)ouder(s) aan de kant van de bezetter stond(en) dan wel tot de bezetter behoorde(n)
- bekendheid geven aan de problematiek van deze groepering

De Werkgroep is niet verbonden aan enige politieke partij, levensbeschouwelijke stroming of kerkelijk genootschap. De Werkgroep distantieert zich nadrukkelijk van elke vorm van of sympathie voor (neo)fascisme en (neo)nazisme.

Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het volgende nummer verschijnt begin maart 2015.

Kopij hiervoor moet **voor 13 februari 2015** in het bezit zijn van de redactie:

gonda.scheffel-baars@werkgroepherkenning.nl of
Gonda Scheffel-Baars, Nieuwsteeg 12,
4196 AM Tricht.

We stellen het op prijs als u uw bijdragen digitaal aanlevert. Is dat niet mogelijk dan zijn geschreven of getypte bijdragen op papier uiteraard ook welkom.

Niets uit dit nummer mag worden overgenomen anders dan na toestemming van de redactie.

Redactie:

Cuny Holthuis-Buve
Gonda Scheffel-Baars

Jaargang 29, nummer 4, december 2014

